

ISSN 0546—1960
ІНДЭКС 36671

Ніва

БЕЛАРУСКІ ГРАМАДСКА-КУЛЬТУРНЫ ТЫДНЁВІК

№ 46 (1800) ГОД XXXV БЕЛАСТОК 18 ЛІСТАПАДА 1990 г. ЦАНА 600 зл.

Апошнія прыгатаванні перад адкрыццём музея і выстаўкі — устаноўка рэкламнага стэнду.

БЕЛАРУСКІ МУЗЕЙ АДКРЫТЫ !

Дзень 27 кастрычніка ўвойдзе ў гісторыю грамадскага жыцця беларусаў у Польшчы як памятная дата. У гэты дзень быў падсумаваны першы этап вялікага пачыну беларусаў усяго свету — пабудовы Музея помнікаў беларускай культуры ў Гайнаўцы.

— Закончаны толькі першы этап пабудовы, — сказаў на адкрыцці Музея старшыня грамадскага камітэта пабудовы Канстанцін Майсеня. — Сёння мы аддаем у карыстанне першы будынак, у якім адкрываем пяць выставачных залаў. Мяркуем, што ў чэрвені 1991 года ўдасца закончыць будынак „Б", у якім будзе размяшчацца кіназала, бібліятэка, клуб-кавярня, гатэль і адміністрацыя музея. А калі не будзе вялікіх фінансавых клопатаў, дык яшчэ праз год аддамо і трэці будынак, які павінен стаць галоўным, уласціва экспазіцыйным будынкам з усімі заламі для экспанатаў.

Музей будавалі беларусы ўсяго свету. Але, як вядома, найбольш найцяжэйшай працы прыпала на мясцовых жыхароў, на гайнаўчан. Гэта яны выконвалі ўсе падставовыя работы грамадскім чынам, гэта яны на працягу чатырох гадоў не лічылі ні гадзін працы на пляцы музея, ні ў распаўсюджванні музейных цаглінак, гэта іх сэрцы сціскаліся на думку, што з-за недахопу грошай спыняецца праца на будоўлі. А трэба сказаць, што сабраныя грошы і асабіста ўкладзеная праца склалі ў агульных коштах музея 55-60 працэнтаў. 20 працэнтаў дала дзяржава і каля 20 працэнтаў склалі ахвяраванні беларусаў з БССР, на якія закуплена было вельмі ж дарагое ў нас абсталяванне для музея.

— Музей будзе домам для ўсіх беларусаў з Усходу і Захаду, — сказаў на заканчэнне сваёй прамовы Канстанцін Майсеня.

Аляксандр Баршчэўскі, старшыня Галоўнага праўлення Беларускага грамадска-культурнага таварыства ў Польшчы, фактычна галоўны арганізатар урачыстасці, сказаў:

— Што б там ні прабавалі гаварыць некаторыя пра дзейнасць БГКТ, але якраз гэта па яго ініцыятыве сёння існуе гэты музей, музей, якога не пасаромеўся б ні адзін горад у Польшчы, а ўжо напэўна ён будзе адным з найбольшых музеяў на

(Працяг на стар. 6)

У чэрвені і ліпені 1989 г. пабываў на Беласточчыне англійскі журналіст і рэпарцёр Ніл Эшэрсан (Neal Ascherson). Плёнам гэтых двух пабывак стаўся рэпартаж „The Borderlands" (што можна перакласці як „Крэсы" або „Памежжа"), апублікаваны ў англійскім квартальніку „новай журналістыкі" „Granta" (№ 30, 1990). З увагі на тое, што тэкст Н. Эшэрсана з'яўляецца першай сур'ёзнай і грунтоўнай спробай аналізу польска-беларускіх суадносін на Беласточчыне ў заходняй прэсе, мы змяшчаем некаторыя ўрыўкі з яго ў падборцы і перакладзе нашага супрацоўніка Яна Максімюка.

ПАД ЗРОКАМ ЗАХАДУ (1)

(...)

Пра Польшчу мне даводзілася пісаць, больш ці менш рэгулярна, звыш трыццаці гадоў. Але пабываць у паўночна-ўсходнім закутку Польшчы, мяжуючым з савецкімі рэспублікамі Літвой і Беларуссю, мне раней не давялося. Беласток ляжыць збоч важных шляхаў, нічым асаблівым не вызначаецца ў гісторыі, не з'яўляецца таксама апірышчам для буйнага інтэлектуальнага жыцця. Я ведаў, што ў гэтым старонні пражываюць няпольскія меншасці, літоўцы і беларусы, старажытныя землі якіх былі рассечаны дзяржаўнай мяжою. Але я таксама ведаў, што пражываюць яны пад пільным наглядам камуністычнае ўлады і службы бяспекі, і пагаварыць з імі — нялёгкая справа.

І раптам, у 1989 г. Польшча стала цэнтрам свету, дакладна так, як пяцьдзесят гадоў таму назад. Тут пачалася II сусветная вайна; зараз канчалася эпоха „халоднае вайны", а можа, і сама эпоха бальшавіцкае рэвалюцыі. Камуністычны перыяд гісторыі Польшчы ўжо мінуў. У чэрвені тут мелі адбыцца першыя ад сарака гадоў у савецкай зоне Еўропы напалову свабодныя выбары. Яшчэ два гады назад нават найбольшыя аптымісты прадказвалі, што такую падзею Савецкі Саюз можа дапусціць не раней, чым у пачатку дваццаць першага стагоддзя.

(...)

Упершыню я наведаў Беласток у чэрвені 1989, у самы разгар выбарчае кампаніі. У парку адбываўся выбарчы мі-

(Працяг на стар. 6)

— 13 —

Ад пачуцця сораму да пачуцця гонару

Калі глядзіш на сучаснае беларускае палітычнае жыццё, дык кідаецца ў вочы пэўная, на маю думку, небяспечная тэндэнцыя. Прысутнічаючы на некалькіх мітынгах у БССР, пачуў я, як выступаючыя дзеячы абяцалі беларусам лепшае жыццё. Здаецца мне, што такая абяцанка мае дэмагагічны характар. Уся бяда ў тым, што ў бліжэйшыя гады, а можа і дзесяцігоддзі, Беларусь чакае горшае, а не лепшае жыццё. Прычын горшага вельмі многа. Па-першае — чарнобыльская катастрофа. Зусім магчыма, што на працягу соцень гадоў беларусы будуць адчуваць яе ўплыў. Па-другое, у сувязі з распадам Савецкага Саюза, Беларусь пападзе ў вельмі цяжкое становішча. Перакананне, што выхад са структуры, якая завецца СССР, будзе абазначаць уваход у дабрабыт, з'яўляецца перакананнем вельмі наіўным. Уявіце сабе, што ўжо сёння Беларусь сарвала з сябе усе абмежаванні, накінутыя ёй Савецкім Саюзам і сталася краінай незалежнай. Ну і што? Ну і пачнуцца страшэнныя рэчы. Беларусь, як і ўвесь СССР, мае даволі адсталую прамысловасць. З прадуктамі і вырабамі, якія дае такая прамысловасць, нельга выйсці на еўрапейскі рынак. Не ведаю, што, апрача мінскіх халадзільнікаў, можам прапанаваць свету. Я нядаўна быў на Мінскім веласіпедным заводзе. Завод гэты выпускае 800 тысяч веласіпедаў у год. Нядаўна прыехаў на завод амерыканскі бізнесмен. Пазнаёміўшыся з якасцю веласіпедаў, заявіў, што купляе ўсю гадавую прадукцыю па 50 долараў за адзін веласіпед. Кіраўніцтва завода ўсё дакладна палічыла і прыйшло да вываду, што прадаваць веласіпедаў нельга. Справа ў тым, што амаль уся сыравіна і паўпрадукты, неабходныя для выпуску веласіпедаў, пастаўляюцца з Расіі або з іншых рэспублік. Калі давядзецца за ўсё гэта заплаціць доларамі, а гэта вельмі праўдападобнае, калі Беларусь будзе незалежнай краінай, дык веласіпеды з Мінска будуць каштаваць болей, чым пяцьдзесят долараў. Думаю, што з іншымі вырабамі беларускай прамысловасці справа выглядае яшчэ горш, чым з веласіпедамі. Не ведаю, якая з еўрапейскіх краін гатова масава купляць беларускія тэхнічныя тавары. Даводзілася мне бываць на Захадзе і аглядаць заходнееўрапейскую прадукцыю. Думаю, што розніца паміж заходнімі таварамі і беларускімі вельмі, вельмі вялікая і спатрэбіцца дзесяткі гадоў, каб зраўняцца з Еўропай. Праўда, бачу добрую перспектыву перад беларускімі ільнянымі вырабамі. Аднак, аднымі прасцінамі і абрусамі цяжка будзе кампенсаваць усё тое, што трэба будзе купіць за мяжой.

Можа нехта сказаць: калі не прамысловасць, дык сельская гаспадарка можа адкрыць Беларусі дзверы ў Еўропу. Здаецца мне, што тут перспектывы яшчэ горшыя, чым у выпадку прамысловасці. Праўда, у Беларусі, асабліва ў заходняй, ёсць добрыя калгасы. Але ці калгасы, нават найлепшыя, могуць канкураваць з заходнееўрапейскімі фермамі? Думаю, што не могуць. Найгоршае, аднак, у чымсьці іншым. Справа ў тым, што беларуская зямля хворая. Хворая ад радыяцыі. І так будзе на працягу дзесяткаў, а можа і соцень гадоў. Калі хворая зямля, дык хворае і тое, што на ёй расце і гадуецца. Ці можам верыць, што Еўропа захоча купляць масава беларускую сельскагаспадарчую прадукцыю? Я ў гэта не веру. Тым болей, што Еўропа цярпіць не з прычыны недахопу сельскіх прадуктаў, а з прычыны надпрадукцыі. Дык каму прадаваць? Можа нейкім азіятам ці афрыканцам? І што нам застаецца? Застаюцца нам цяжкія эканамічныя сувязі з Расіяй. Можа, не такія, як дагэтуль. Можа, больш справядлівыя і карысныя, але зноў галоўным чынам з Расіяй.

Падтрымліваючы ідэю такіх сувязей, адкідаю ідэю, якая дзесяткі гадоў прапагандавалася ў СССР. Гаварыла яна аб тым, што ўсе народы СССР, у тым ліку і беларусы, гэта малодшыя браты рускіх і без апекі старэйшага брата існаваць яны не могуць. Кожны народ сябе пракорміць і пражыве. Пражыве і пракорміць сябе таксама народ беларускі. Яго імкненне да незалежнасці разумнае. Аднак мусім сабе ўсведаміць — незалежнасць пойдзе па вельмі цяжкіх дарогах. І таму нельга абяцаць беларусам лёгкага жыцця, а трэба абяцаць жыццё годнае.

Алесь Барскі

З мінулага тыдня

11 лістапада — Дзень незалежнасці Польшчы. У цэрквах адбыліся набажэнствы за поспехі ў краіне. Ва ўрачыстасці каля Помніка невядомаму салдату ў Варшаве ўдзельнічаў мітрапаліт **Васілій**.

Казанскі сабор на Краснай плошчы ў Маскве будзе адбудаваны. Мітрапаліт Масквы і ўсяе Русі **Алексій** пасвяціў у дзень Маці Божай Казанскай (4 лістапада) краевугольны камень. Храм гэты быў узведзены ў 1636 г. у памяць перамогі ў вайне з Польшчай і разбураны дакладна 300 гадоў пазней па загаду Сталіна.

У гадавіну Кастрычніцкай рэвалюцыі ў гарадах Савецкага Саюза адбыліся ваенныя парады і маніфестацыі. **У Маскве Міхаіл Гарбачоў і Барыс Ельцын** ішлі на чале маніфестацыі насельніцтва, якая адбывалася пасля ваеннага парада. **У Вільні,** насуперак рашэнням парламента і ўрада Літвы, на праспекце Гедыміна адбыўся ваенны парад. Сабраныя людзі скандавалі: „Акупанты дамоў". **У Мінску** альтэрнатыўную дэманстрацыю арганізаваў на плошчы Коласа БНФ „Адраджэнне". Адзін з лідэраў БНФ віншаваў сабраных са „святам канца камунізму".

Міністэрства ўнутраных спраў Польшчы паінфармавала, што паліцыя перадала ў дары палякам на Беларусі дзве машыны маркі „Ныса". Адзін самаход быў ахвяраваны Вышэйшай духоўнай семінарыі ў Гродне, другі — Таварыству палякаў на Беларусі.

У Беластоку, родным горадзе Людвіка Заменгофа, прабывала група кінематаграфістаў з Масквы. Рабілі яны тут здымкі да дакументальнага кінафільма пра ўзнікненне эсперанта і яго стваральніка.

Беластоцкія пажарнікі святкавалі юбілей 115-годдзя. З гэтай нагоды быў ім уручаны сцяг ад жыхароў Беластока і мясцовых прадпрыемстваў.

Адкрыццё культурна-асветніцкага 1990/1991 года адбылося ў Галоўным праўленні БГКТ. Была зроблена справаздача і намечаны планы дзеянняў на новы сезон (да гэтай тэмы вернемся ў асобнай публікацыі).

Кандыдат на прэзідэнта Станіслаў Тымінскі на сустрэчы ў Пунску сказаў, што ўсе нацыянальныя меншасці павінны мець роўнае права на развіццё сваёй мовы і культуры, на свабодны доступ да працы і добрых заробкаў.

I АГЛЯД БЕЛАРУСКАГА ФІЛЬМА

У пятніцу, 16 лістапада 1990 г. а 17 гадзіне ў будынку ГП БГКТ у Беластоку, вул. Варшаўская 11, пачнецца Першы агляд беларускага мастацкага фільма. У праграме прадбачваецца паказ фільма Міхася Пташука „Наш бранепоезд", які расказвае аб часах сталіншчыны.

Ад 16 да 23 лістапада г.г. у кіназале ГП БГКТ будуць дэманстравацца лепшыя беларускія кінафільмы: „Ідзі і глядзі", „Знак бяды", „Маці ўрагану", „Дзікае паляванне караля Стаха", „Мяне завуць Арлекіна", „Чужая бацькаўшчына". Фільмы можна будзе паглядзець таксама ў Бельску-Падляшскім, Гайнаўцы, Гарадку, Дуброве-Беластоцкай ды іншых мястэчках і вёсках Беласточчыны. Перад сеансамі прадбачваюцца сустрэчы з рэжысёрамі, сцэнарыстамі і акцёрамі.

Шчыра запрашаем любіцеляў беларускага кіно!

Чэслаў Мілаш аб беларусах і Беларусі

Польскае выдавецтва „Czytelnik" выпусціла ў 1990 г. кніжку п.з. „Rodzinna Europa", напісаную Чэславам Мілашам. Аўтар даволі многа ўвагі прысвячае справам беларускім. Найбольш абшырны „беларускі фрагмент" змяшчаецца на стар. 61-62. Вось ён:

„...Polaków i Litwinów łączyła wspólna niechęć do religii prawosławnej i jej wyznawców. Odium spadało na Białorusinów, znanych z bierności, niezaradności i pokory wobec losu.

Przyznam się, że Białorusini są dla mnie dotychczas zagadką. Wielki obszar, zamieszkały przez masę stale uciśnioną, mówiącą językiem, który można by określić jak pomost pomiędzy polskim i rosyjskim, z poczuciem narodowym jako najpóźniejszym produktem nacjonalistycznych ruchów w Europie, z gramatyką ułożoną dopiero w XX wieku. Natykamy się tutaj na płynność wszystkich definicji i taka masa łatwo zamiast być podmiotem, może stać się przedmiotem w rękach obcych. Moskwa popierała szkoły i otworzyła pierwszy białoruski uniwersytet, równocześnie tępiąc separatystyczne tendencje, aresztując i deportując patriotów, a nawet usuwając z białoruskich słowników wyrazy zanadto odległe brzmieniem od rosyjskiego. Warszawa prowadziła politykę absurdalną, zakazując, z paroma wyjątkami, odrębnych szkół i stosując więzienie jako środek przeciwko wszelkim próbom organizacji od dołu. Trzeba jednak przyznać, że jej urzędnicy stanęli przed wyjątkowo trudnym dylematem. Nic ich nie przygotowało do tego zadania, bo nigdy dotychczas nie istniało pojęcie białoruskiego narodu, a język był uważany za miejscowe narzecze (...). Jeżeli, przezwyciężając te psychologiczne opory, pozwalali na zakładanie odrębnych szkół, wyniki okazywały się z ich punktu widzenia jak najgorsze. Chłopski syn, rozwijając poprzez wiedzę swoje dobrze ugruntowane urazy, dostępował pierwszego stopnia cywilizacyjnego wtajemniczenia, tj. prawie z reguły zostawał komunistą i działał na rzecz „reunifikacji", tj. odcięcia od Polski jej wschodnich województw.

W tym bezkształtnym społeczeństwie wiejskim brak było węzłów krystalizacji, tak wyraźnych u Bałtów. Stąd być może gotowość przyjęcia takich węzłów z zewnątrz. Jedno jest pewne, że Białorusinom nigdy nie wiodło się dobrze i że dano im, jak złapanej rybie, do wyboru pomiędzy patelnią i garnkiem, tj. pomiędzy polonizacją i rusyfikacją.

W Wilnie zresztą niewielu ich sprawy interesowały. Chłopi w długich kożuchach, przywożący płody rolne na rynek, odzywali się mową, którą najczęściej niełatwo byłoby zaklasyfikować do polskiego czy do białoruskiego. Ku rozpaczy ich bardziej świadomych braci nie rozumieli (...), co znaczy narodowość, i zapytani o nią odpowiadali zwykle: „prawosławny" albo „katolik".

У іншым месцы (с. 26) Мілаш сцвярджае, што „językiem ksiąg prawnych w Wielkim Księstwie Litewskim był dialekt, który nigdy nie miał w pełni się rozwinąć i do którego następnie zaczęli się przyznawać Białorusini". На стар. 71 растлумачвае, што „w przeciwieństwie do arystokracji, która przyjęła szlachecką kulturę polską, chłop (літоўскі — П.Б.) nie polonizował się, ulegał natomiast wynarodowieniu dwóch stopni:

(Працяг на стар. 5)

Сустрэчы з паэзіяй

19 кастрычніка. Беласток. Апошнія промні сонца спозненага бабінага лета заліваюць вуліцы горада.

Мы ўдваіх з Галінай Дзятілевай, доўгавалосай і сінявокай артысткай з Мінска, сядзім на лавачцы ў скверыку, засыпаным золатам восені. Галіна ўся ў настроі пафасу ад беластоцкіх сустрэч, ад уражанняў. Яе мілагучны голас ліецца гладка, пранікнёна, вочы гараць, калі яна дэкламуе глыбокія, шматзначныя строфы з забароненых да гэтага часу вершаў Янкі Купалы.

Дыскутуем аб ролі паэзіі, сцэнічнага і мастацкага слова ў фармаванні нашай, беларускай свядомасці. Патрэбна яна, паэзія, проста неабходна, нам тут, на Беласточчыне. Але і там, у Беларусі, можа зусім не ў меншай меры. Гаворым аб вялікай місійнасці акцёра, паэта, мастака.

— Патрэбны людзі, якія ўмеюць заглянуць у душу чалавека, пасябраваць з ім, дапамагчы чалавеку знайсці самога сябе. Гэта вельмі важна. Неяк я прачытала, што быў у нас час, калі адзін чалавек нічога не мог. А цяпер я ведаю, колькі адзін чалавек можа. Асабліва, калі чалавек гэты — талент. Вось як Скарына! Адзін жа адзінюсенькі быў! А колькі ж зрабіў вялікага і добрага! Так вось і з нашым тэатрам аднаго акцёра. Праўда, гэта праца групы людзей. Але на сцэне акцёр адзін. І сіла яго слова, яго асабовасці прамаўляе да гледача і слухача. Ды і арганізацыйна такі тэатр значна спраўнейшы: кудысьці паехаць на гастролі — гэта ж адзін толькі чалавек — узяў ды паехаў.

Тут Галіна мае на думцы нсваўтвораны пры Беларускай дзяржаўнай філармоніі Беларускі паэтычны тэатр аднаго акцёра. А падставай да гэтага стала пастаноўка монаспектакля „Выгнанне ў рай", аўтарамі якой з'яўляюцца рэжысёр Вяргінія Тарнаўскайтэ і мастацтвазнаўца Вольга Амроміна, выступіўшыя пад супольным псеўданімам Н. Рапа. Выканаўца гэтага спектакля — Галіна Дзятілева, заваяваўшая ў 1989 годзе ролям у гэтай п'есе званне лаўрэата і 1 дыплом на фестывалі „Студыйныя каляды" ў Мінску.

Але пачалося ўсё значна раней, калі Галіна змяніла прафесійную тэатральную сцэну на працу ў Беларускай дзяржаўнай філармоніі. Вялікім поспехам у гледачоў карысталіся тады і цяпер таксама яе сольныя канцэртныя праграмы па творчасці сучасных паэтаў, блізкія яе сэрцу. Першы такі канцэрт быў па творах супрацоўніка тэатра і асабістага сябра Галіны паэта Югена Чабана. Яго задушэўныя, вострыя і шчырыя словы аб жыцці, Радзіме, маці, аб чалавечых трагедыях Галіна, па сутнасці, адкрыла нанава беларускаму гледачу. Падобную праграму падрыхтавала яна і па творчасці Анатоля Вярцінскага, паэта, празаіка і публіцыста. Во і ў яго глыбокіх творах артыстка знайшла ўласныя думкі, свае асабістыя пачуцці. „Выбіраю ў праграму толькі тое, што вельмі люблю", — гаворыць яна.

Паэтычныя сольныя канцэрты Галіны Дзятілевай звярнулі на сябе ўвагу беларускай грамадскасці, сталі культурнай падзеяй горада. Аб іх загаварылі. Артыстку пачалі запрашаць з канцэртамі ў розныя залы горада, у школы, у літаратурныя музеі, на выстаўкі. Асаблівае сяброўства наладзілася ў яе з музеем Янкі Купалы, калі яна выступіла там з паэтычнай праграмай „Мне сняцца сны аб Беларусі" — па невядомых дагэтуль, бо забароненых, вершах нашага песняра.

І вось „Выгнанне ў рай" на беластоцкай сцэне.

Глыбока паэтычная ў сваім трагізме старонка з нашай гісторыі: X стагоддзе, на магутнае дагэтуль Полацкае княства находзіць кіеўскі князь Уладзімір са сваімі войскамі, спусташае багатыя спакойныя землі, трупамі засцілае горад і гвалтам забірае маладую, 14-гадовую князёўну Рагнеду, дзяўчыну нечуванай прыгажосці, але нарачоную ўжо суседняму князю Яраполку. Уладзімір з дымам пускае стары Полацак, выразаўшы ў пень усё жывое, у тым ліку забіўшы і князя Рагвалода. Прыбітая горам Рагнеда, сілком прывезеная ў Кіеў, становіцца жонкаю Уладзіміра.

У вельмі паэтычнай форме, зусім простымі па форме спосабамі — уласным акцёрскім майстэрствам, Галіна Дзятілева перадае гледачу глыбокі душэўны працэс даспявання маладой князёўны, працэс паступовага ўсведамлення і пераасэнсавання ўсяго таго, што адбылося, і зразуменне ўласнай чалавечай і нацыянальнай годнасці. І якраз гэтае ўсё накіравана да нас, у наш сённяшні дзень, такі ж складаны і небяспечны, цяжкі, але і вельмі важны. Гэта нашаму сягоняшняму гледачу патрэбна пераасэнсаванне перажытага, абуджэнне з нацыянальнага летаргу і ўсведамленне сваёй нацыянальнай тоеснасці. І як дакор сённяшнім і ўчарашнім уладарам Беларусі гучыць крык Рагнеды: „Багі мае, Багі, не змаглі вы Полацак абараніць!"

Спектакль вельмі сціплы ў дэкарацыях. Уся эмацыянальнасць і ўздзеянне яго — у майстэрстве паслугоўвацца словам, жэстам, у кантакце са слухачом.

Глыбокі і патрыятычны гэты спектакль. І неяк зусім не заўважаецца, што на сцэне нікога з персанажаў больш няма. Ёсць толькі яна — Рагнеда, яна — Галіна Дзятілева.

Мы, беластаччане, можам толькі дзякаваць, што давялося нам прысутнічаць на гэтым містэрыуме. Не ўсім, хто хацеў бы, гэта ўдалося. Падвяла, як заўсёды ў нас, слабая інфармацыя аб выступленні.

З гэтым жа спектаклем артыстка выступіла і ў Гайнаўскім беларускім ліцэі. Для бельскіх ліцэістаў Галіна Дзятілева дала паўтарагадзінны паэтычны канцэрт. А малыя дзеці з падставовых школ у Чыжах, а затым у Орлі і Кляшчэлях, маглі ўдзельнічаць у размовах з артысткай аб беларускай паэзіі, нават самі дэкламавалі вершы. Сустрэча Галіны Дзятілевай з беларускімі слухачамі адбылася і ў Варшаўскім аддзеле БГКТ.

Незабыўныя для ўсіх прысутных размовы адбыліся і ў Бельску ў кватэры нашай паэтэсы Надзеі Артымовіч. Сюды на сустрэчу з мінскай артысткай сабралася моладзь з самадзейнага беларускага тэатра „Парнас". Тут не абышлося і без прафесіянальных дыскусій аб беларускай паэзіі на сцэне, аб падыходзе да яе і аб мастацкіх спосабах яе ўвасаблення. А Надзея Артымовіч чытала свае вершы.

З таго дня Галіна Дзятілева носіць у душы чароўныя, як прызналася, вершы Надзі, захоплена яе лірыкай і марыць зрабіць з гэтага нешта цікавае ў сваёй сцэнічнай творчасці.

Галіна Дзятілева вярнулася на радзіму. А мы дзякуем ёй за шчырае беларускае слова, за ахвоту падтрымаць, падмацаваць нас на духу, за хвіліны глыбокага ўсхвалявання ў кантакце з яе талентам.

Маем надзею, што гэта не апошняя яе пабыўка на нашай зямлі.

Яніна Чэрнякевіч
Фота аўтара

Пачалася праца па-новаму

Як стала вядома, 14 жніўня 1990 года Беларускае літаратурнае аб'яднанне „Белавежа", існуючае ад 1958 года, было зарэгістравана як юрыдычная самастойная адзінка. Гэта дае нашаму літаб'яднанню перавагу над асобнымі аддзеламі; яно будзе трактавацца цяпер нароўні з Саюзам пісьменнікаў. „Белавежа" зможа, такім чынам, адкрыць уласны рахунак у банку, наладжваць самастойныя кантакты з падобнымі арганізацыямі ў краіне і за мяжою, а ў выніку гэтага прыцягнуць у свае рады больш маладых аўтараў і разгарнуць шырокую выдавецкую дзейнасць, з якой у апошнія гады яна мела вялікія клопаты.

У новых умовах праўленне „Белавежы" прыйшло да высновы, што літаратурныя семінары, якія адбываліся адзін-два разы ў год, цяпер было б недастаткова. Кантакты трэба зрабіць больш цеснымі, а сустрэчы часцейшымі. Аўтары ёсць і ёсць запатрабаванне на такія сустрэчы.

21 кастрычніка г.г. адбылася першая такая сустрэча ў будынку Галоўнага праўлення БГКТ. Ян Чыквін, старшыня Беларускага літаратурнага аб'яднання „Белавежа", сказаў нам:

— Мы спрабавалі наладзіць першы вечар інакш. Адыходзім ад штыўнай канцэпцыі аўтарскіх сустрэч, калі аўтар сядзіць на сцэне і адказвае з трыбуны на пытанні чытачоў, якія прыйшлі на сустрэчу. Хочам знайсці такую канцэпцыю, каб кожны прысутны адчуваў сябе роўным сярод роўных. І таму гэтыя літаратурныя сустрэчы задуманы як штомесячныя. Яны адкрыты не толькі „белавежцам", але і ўсім, хто цікавіцца літаратурай.

Першая сустрэча была прысвечана творчасці Віктара Шведа і аказалася надта дзейснай. Хоць людзей сабралася няшмат, але склад быў адборны. Асаблівае зацікаўленне выклікалі два апошнія зборнікі нашага вядомага „белавежца" — „Мая зялёная Зубровія", выдадзены ў Мінску ў гэтым годзе, і „Родны схоў" пад рэдакцыяй Яна Чыквіна, які зараз знаходзіцца ў друку. Яны, менавіта а таксама ненадрукаваныя вершы падаваліся асабліваму разгляду.

Выступленні былі цікавыя, а найлепшым доказам гэтага было тое, што ніхто не спяшаўся разыходзіцца, хаця і так сустрэча працягвалася больш трох гадзін.

Ян Чыквін выступіў, як заўсёды, у якасці строгага і патрабавальнага, хаця і добразычлівага крытыка. Ён жа падбіраў Віктаравы творы для „Роднага схову" і ён як паэт-лірык выбраў... найбольш лірычныя.

Яні Чэрнякевіч стала крыўдна за дзіцячыя вершы В. Шведа, якіх толькі ў „Зорцы" сёлета яна пусціла каля двухсот. Чаму ж іх не ўключылі ў зборнік?

Негуючы ўсё і ўсіх Сакрат Яновіч заўважыў, аднак, што можна быць добрым паэтам, напісаўшы толькі адзін верш.

Слухаў усё гэта ўважліва Юрка Валкавыцкі. І ўрэшце не вытрымаў і выступіў у ролі „Луки-утешителя": Віктар Швед — гэта ж сапраўдны місіянер, на кожную нагоду ён мог напісаць верш і рабіў гэта!

А Віктар Швед у сваім слове дадаў яшчэ, што ў гэтай сваёй місіі ён быў вельмі шчыры і верыў у тое, што рабіў.

Выступала таксама доктар філалагічных навук з філіі Варшаўскага ўніверсітэта Тэрэса Занеўская, а так па-праўдзе кожны меў што сказаць. І такім чынам далажылі Віктару!

Яшчэ аўтар па просьбе прысутных чытаў свае вершы, удалося і мне неяк уціснуцца і прачытаць два ягоныя вершы (па свайму выбару). Творчасць Віктара Шведа настолькі трывала звязана з жыццём Беласточчыны, што незалежна ад таго, падабаецца яна камусьці ці не, яна ўжо ўвайшла ў нашу кроў. Па яго вершах спяваюцца песні.

Цешыць тое, што праўленне „Белавежы" мае шырокія планы. Мяркуюць, каб сустракацца і з замежнымі госцьмі, а семінары для членаў „Белавежы" будуць адбывацца надалей.

На 25 лістапада г.г. запланавана чарговая беларуская літаратурная сустрэча, дзе пунктам зыходжання літаратурнай дыскусіі будзе творчасць Сакрата Яновіча. Адбудзецца яна ў ГП БГКТ а 12-ай гадзіне. Цяпер трымайся, Сакрат!

(Працяг на стар. 5)

ЯК Я СТАЎ КАПУЦЫНАМ

Інж. Б. Рудкоўскін свайго часу напісаў апавяданне (яно яшчэ нідзе не друкавалася), у якім „зрабіў“ мяне мусульманінам. Не ведаў, бадай, шаноўны аўтар, што ў школьныя гады давялося мне „быць“ і капуцынам. А было гэта так!

Вучыўся я тады ў другім або трэцім класе. Хлапец з мяне быў вельмі нясмелы і апрача вучобы я нічым не мог выклікаць павагі ў сяброў. Аднойчы на школьным панадворку рабочыя падагравалі ў вялікім катле смалу. Побач стаяла бочка, у якой знаходзіліся астанкі цвёрдай смалы. Яшчэ падчас урока я запланаваў, што на перапынку падкраду з бочкі крыху таго „пякельнага“ рэчыва і зраблю галачку для забавы. Як падумаў, так і зрабіў. Убачылі гэта мае сябры і таксама давай ныраць рукамі ў бочку. Смалы хапіла на некалькі дзесяткаў галак. Пра наш „поспех“ даведаліся неўзабаве і старэйшыя вучні. Калі пазваніў званок на ўрок, яны сталі ля ўвахода ў школьны будынак і правяралі кішэні малодшым сябрам. Такім чынам нашы „скарбы“ пачалі мяняць уласнікаў. Я схітрыў — схаваў галку пад шапку.

Калі я зняў шапку і хацеў выняць галку, з перапалохам у вачах сцвердзіў, што яна прыклеілася да валасоў. Што ж рабіць? А тут і бацюшка Пушкарскі ўвайшоў у клас, бо якраз выпадаў урок рэлігіі. Прынізіўся я ў парце як толькі мог, нацягваючы адначасова шапку глыбока на вушы. Але надарма! Бацюшка хутка ўбачыў маю правіннасць і востра загадаў мне зняць галаўны ўбор. Калі сябры ўбачылі мяне з дужай чорнай галкай смалы на галаве, проста паскручваліся са смеху. Яны смяяліся, я ледзь паўстрымоўваўся ад плачу, а бацюшка даваў мне прыгану за прыганай — ён быў перакананы, што я зрабіў гэта спецыяльна. Нарэшце адправіў мяне дамоў, каб бацькі аддзялілі „чартовіну“ ад галавы.

У хату прыбег я маланкава — бацькоў аднак не было, працавалі ў полі. Доўга не думаючы, схапіў у руку нажны, стаў перад люстэркам і даў па валасах. Няшчасная галка адпала. Задаволены, пабег я ізноў у школу. Калі адчыніў дзверы ў клас і пераступіў праз парог, мае сябры нанава выбухнулі смехам. Хтосьці крыкнуў у мой бок: „Капуцын!“. Я дакрануўся да галавы і намацаў кружок голай скуры. Відаць, спяшаючыся, я занадта прырэзаў валасы. Бацюшка ізноў узлаваўся. Сказаў мне сесці за парту і папярэдзіў, што калі яшчэ штосьці такое ўчыню, пакліча ў школу бацькоў. Але я ў той момант думаў, каб толькі сябры не падхапілі таго „капуцына“ і не называлі мяне так. На шчасце, гэтая мянушка не прыклеілася да мяне.

Ад таго здарэння мінула шмат гадоў. У мяне паявілася даволі вялікая лысіна. І толькі бацькі часам зажартуюць: не трэба было смалу на галаву класці!

Пётр Байко

Помнікі культуры

Царква ў Бранску

Ранняя гісторыя Бранска дэталёва не была вывучана. Археалагічны матэрыял пацвярджае існаванне ў наваколлі горада славянскага асадніцтва. У 1038 г. кіеўскі князь Яраслаў Мудры захапіў землі, якія пазней сталі называць Падляшшам (Падляссем). Перад 1154 г. землямі паміж Бугам і Нарвай авалодаў валынскі князь Ізяслаў Мсціслававіч. Пасля яго смерці з Валынскага княства выдзялілася Брэсцка-драгіцкае княства, якое падпарадкавала сабе землі над сярэднім цячэннем Нурца, праўдападобна, і Бранск.

У XIII ст. у напрамку Драгіцкага княства ішло моцнае рускае асадніцтва з Валыні. У XIV ст. Бранск належаў ужо да Літвы. У 1413 г. Бранск уваходзіў у склад новастворанага Троцкага ваяводства. Княжацкі замак быў пабудаваны, праўдападобна, у XV ст. на штучнай гары пры вусці ракі Бронка ў Нурэц. Да сёння гэты пагорак называюць „Замчышча“. У пісьмовых крыніцах з'явіліся званні бельскага і бранскага ваяводы, бранскага земскага суддзі, бранскага намесніка. Самыя раннія бранскія земскія акты пачынаюцца з 1466 г. 18 студзеня 1493 г. Вялікі князь літоўскі Аляксандр выдаў гораду грамату на магдэбургскае права, адкрываючы такім чынам новую эпоху ў яго гісторыі. Пасля смерці Аляксандра кароль Зыгмунт Стары надаў Галене, удаве па сваім брату, у пажыццёвае карыстанне бельскі замак з гарадамі Бранск і Сураж.

Некаторыя даследчыкі мінулага Бранска мяркуюць, што ў часы каралевы Галены ўзнікла тут царква. Зразумела, што горад здаўна, апрача фундацыі каталіцкага касцёла ў першай палавіне XV ст., мусіў мець храм усходняга абраду.

З інвентара 1558 г. Бранскага і Суражскага старастваў можна даведацца аб існаванні царквы ў Бранску, а ў рэестры з 1560-1563 гадоў дэталёва апісана царква і грунты рускага папа з дыяканам. Царква знаходзілася на вуліцы Козяй, званай таксама Козіным Рынкам. Пры гэтай вуліцы размяшчаўся рускі могільнік, а зямля і пляцы духоўнікаў былі раскінуты па розных частках горада.

У Бранскім старастве пражывала польскае (галоўным чынам асаднікі з Мазоўша) і „рускае“ насельніцтва. Прапорцыі польскага і „рускага“ насельніцтва прадстаўляліся як 1:4. Бранскае староства належала да той часткі Падляшша, дзе „рускі“ люд у XVI ст. быў шматлікі. У XVII, а асабліва ў XVIII ст. прапорцыі гэтыя змяніліся ў карысць польскага насельніцтва. Тэрыторыю вакол Бранска нездарма ўжо ў XVI ст. лічылі „шляхецкім гняздом“. Гэта і стала прычынай, што земскія (аж па 1768 г). і гродскія суды адбываліся не ў Бельску, а ў Бранску.

Пасля Брэсцкай уніі ў 1596 г., дакладна невядома калі, бранская царква стала уніяцкай. Вядома, што прэзбітар бранскі Ян Гарасімовіч у 1633 г. быў драгіцкім дэканам. З пагалоўнага рэестра з 1676 г. даведваемся, што ў горадзе 206 чалавек плаціць 522 злотых, а свяшчэннік, дзеўка, дзяк і парабак — чатыры чалавекі, плацяць 14 злотых.

Візітацыя царквы ў 1727 г. адзначыла, што ў склад прыхода ўваходзілі: Бранск, Зані, Свірыды, Залускія-Старыя, Буйнова, Бронка, Ярмакоўшчына, Кярснова, Селец, Галёнкі, Жагуні і

Царква ў Бранску, філіял Малешскага прыхода.

Аляксандр Максімюк

У ЦЯНІ ВАТЫКАНУ

1. УРАЖАННІ І СУЗІРАННІ

Неабходнае хваляванне ўспрыманым — сама лепш, калі ты не ў змозе авалодаць ім: яно шэрай Адрыятыцы прыдало кастрычніцкі блакіт дый захавала ў капрызлівай памяці паштовачную сінечу марскіх хваль. Сонныя вочы блыталі краявіды за акном цягніка з перажытым мінулае начы. Шалёны аўтастоп па Заходняй Аўстрыі завяршыўся апоўначы на італьянскай мяжы, каля Філах, адкуль меў адчыніцца новы шлях — у Венецыю. Італьянскія пагранічнікі праганялі бадзяг з аўтастрады на звычайную шашу, на якой аднак жа, рух гэтаю парою быў марнаваты. Не было іншага выйсця, як сесці на ўскрай дарогі і папачакаць. Альпійскі клімат спаць не дазволіў, нават калі я ахінуўся сваім спальным мяшочкам. Цудоўнае сонечнае надвор'е ноччу зменьвалася ў прымаразкі. Прыгадваліся першыя дасведчанні. Трапіўшы аднойчы вечарам у Бельск, задумаў аўтастопам дабрацца ў Гайнаўку. Закончылася тым, што намёрзся тады здорава і паехаў апошнім начным цягніком, з п'янюгамі. Ды на што тут спадзявацца глыбокай ноччу ў гэтай краіне класавага прыгнёту не на жарты і з мафіёзі ў прыбаўку? Свае надзеі на далейшае падарожжа адклаў да рання. Якое ж было маё здзіўленне, калі з піскам колаў спыніўся малады гаманлівы італьянец у сваёй элегантнай машыне і. быццам пра гадзіну, запытаў, ці не хацеў бы я, выпадкам, пад'ехаць з ім маленькі кавалак. Стрэлка імгненна дагнала сотню і ўсталявалася за ёю, паблізу шаленства, а мы, мала-памалу завялі па-англійску размову пра рамантыку падарожжа аўтастопам. За шыбінамі калярова гарэў свет начнога капіталізму.

Раніцай, калі на чыгуначным вакзале ў пагранічным мястэчку лавіў хвілінкі кароткa-інтэнсіўнага сну, невядома адкуль узяўся той паліцыянт і сваім руплівым вокам хуценька распазнаў чужынца ў натоўпе. Сэрца напоўнілася жахам. Хіба ж такі будзе канец падарожжа? Буржуазны ахоўнік парадку не намерваўся, аднак, завярнуць мяне з шляху, а, так сказаць, пераканаўшы ўсяго ў тым, што ў буржуазных дэмакратыях паліцыя ўсё-такі спярша ставіць пытанні, а пазней страляе, адпусціў, пажадаўшы шчасліва даехаць да мэты. Перада мною канчаткова адчыняла свае вароты Італія.

На вакзале першае лінгвістычнае змаганне — з прадаўшчыкам білетаў. Гаворыце паанглійску? Не. Шкада, бо я паітальянску таксама не. Як тут быць? Схапіўся апошняй, не скажу, што зусім верагоднай, магчымасці — па-беларуску? На жаль... За шыбай дабрадушная ўсмешка. У Вене ж, сам бачыў, як адзін паляк адчайна крычаў на вакзале „дайце мі пенць білетув“. Яго зразумелі. Куды нам, аднак, да такое нахабнасці...

Незабыўнае ўсхваляванне, калі цягнік набліжаецца да Вене-

Прыхадская царква ў Бранску, якая была разабрана ў 30-я гады нашага стагоддзя.

Брацкі Млынар. Будынак царквы быў тады драўляны з новым фундаментам. У 1786 г. была дакончана будова царкоўнай званіцы. У пачатку XIX ст. Бранск апынуўся ў Суражскім павеце. Прускія ўлады загадалі перанесці могілкі за горад і ўжо ў 1803 г. каталікаў, уніятаў і пратэстантаў хавалі на новым месцы.

У 1839 г. адбылося вяртанне уніятаў у Праваслаўную царкву. Бранскі прыход у 1847 г. налічваў 671 чалавека. Царкоўны будынак развальваўся ад старасці. У 1857 г. на могілках была пабудавана царква Праабражэння Гасподняга, а праз чатыры гады была пасвячана новая мураваная прыхадская царква св. Сымона Слупніка. Знаходзілася яна на галоўным рынку, у цэнтры горада. У 1860 г. Бранск налічваў 1647 жыхароў, у тым ліку 213 праваслаўных, 685 каталікаў і 749 яўрэяў. У 1865 г., 4 мая, была пасвячана капліца св. Аляксандра Неўскага.

Бранскі прыход у 1898 г. налічваў 1114 вернікаў — у 143 дамах. Колькасць вернікаў у паасобных мясцовасцях прадстаўлялася такім чынам: Бранск — 309 чалавек, Свірыды — 283. Зані — 148, Залускія — 66, Алексін — 38, Кліхі — 21, Патокі — 27, Відзьгова — 11, Кальніца — 12, Даманова — 39, Анацкія — 7, Бжэзьніца — 4, Паплавы — 4, Кярсноўка — 50, Рудка — 28, Аленды — 26, Галёнкі — 42.

Пасля I сусветнай вайны адбыліся змены ў жыцці Праваслаўнай царквы. Прыход у Бранску быў ліквідаваны. Плябанія была прыстасавана на школу, а мураваная прыхадская царква ў 30-тыя гады была разабрана. Праваслаўныя вернікі былі далучаны да прыхода ў Малешах.

У час нямецкай акупацыі, у 1942 г. будынак былой плябаніі, які раней быў забраны на школу, бы ўвернуты праваслаўным. 1943 г. пры царкве ў Бельску зарэгістравана было 791 праваслаўных.

Пасля II сусветнай вайны лік прыхаджан па розных прычынах пастаянна зменшваўся. Царква ў Бранску далей астаецца філіялам прыхода ў Малешах. Сёння царкоўны пляц, хаця паменшаны, але задбаны. Патрэбны капітальны рамонт царквы. Яе інтэр'ер прыпамінае гістарычную бесперапыннасць праваслаўя на тэрыторыі Бранска.

Р. С.

Кашпіроўскі ў Ольштыне

Вельмі старанна рыхтаваўся Ольштын да прыняцця слаўнага тэрапеўта з Кіева — Анатолія Кашпіроўскага. Ад красавіка гэтага года аб'ехаў ён большыя гарады ў Польшчы. Запрасілі яго арганізатары паездкі — Польскае джазавае аб'яднанне і прадпрыемства грамадскай страхоўкі „Вэста".

Вядома — у кожным горадзе стаялі натоўпы людзей за білетамі на сеансы. У Ольштыне ў зале „Уранія" прадалі 5 тысяч білетаў па 50 тысяч злотых на працягу 3 гадзін.

Пасля сеанса я запытаўся ў гледачоў, якія ў іх ўражанні.

— Навочныя спатканні лепш успрымаюцца, чым у тэлебачанні, — кажа жыхарка Ольштына. — Думаю, што кожны спадзяецца, што яму сеанс дапаможа. Я некалькі разоў бачыла Кашпіроўскага ў тэлебачанні, але без ніякіх змен у маім арганізме. З публікі 30 асоб расказала аб сабе і сваіх хваробах, з якіх вылечыў іх уплыў Кашпіроўскага, перш за ўсё болі ног і пазваночніка, рубцы...

Мне самому і жонцы вельмі спадабаўся сеанс. І лепей мы сябе адчуваем!

Як я пасля даведаўся, кіраўніцтва „Уранії" за залу ўзяло 7,5 мільёна злотых, а больш як 240 мільёнаў падзялілі між сабою „Вэста", Кашпіроўскі і джазмены.

Андрэй Гаўрылюк

цыі. У адзін момант абрываецца зямны краявід, а наўсцяж распасціраецца марская бездань. Адрыятыка. Мост Свабоды спалучае горад Венецыю з кантынентам. Яшчэ на хвалі зачараванасці гэтым відовішчам, выходзячы навонкі вакзала, заглядзеўся ў панараму горада з бясконцымі царкоўкамі і базілікамі ледзь не бабахнуў у ваду. Неяк у апошнюю хвіліну наўна сабе ўсвядоміў, што каналы тут нароўні з вуліцамі, а найбольшы з іх, Вялікі Канал, даўжынёю каля чатырох кіламетраў, накшталт велізарнага адвернутага лацінскага „эс", перарэзвае ўвесь горад. Курсуе тут водны трамвай, з якога лепш можна разгледзець большасць святыняў і палацаў Венецыі. Турысцкі сезон на схіле. Нешматлюдна. Адчуваеш сябе добра, асабліва, калі маеш у кішэні трошку граша ды гаворыш па-англійску з тым відам недаадукаванасці, што адны глядзяць на цябе як на француза, а іншыя цікавяцца, ці ты не з Ізраіля прыехаў. Крамы прапануюць шматлікія дапаможнікі разгубленаму турысту: як зведаць Венецыю на працягу тыдня, чатырох, трох, аднаго дня. Меў рашыцца на той апошні і заначаваць у маладзёжнай гасцініцы, або, што явілася больш прываблівым, захапіць з сабою пяцілітровы буталь віна і праваляцца ноч на нейкім экзатычным пляжы, сузіраючы галюсенькіх італьянак. Быў пачатак кастрычніка восемдзесят дзевятага. Ззаду засталася ўсё яшчэ падняволеная Цэнтральна-Усходняя Еўропа, а наперадзе чакала вольная хрысціянска-дэмакратычная. Ад мора тхнула вечароваю цеплынёю.

У Рым канчаткова даехаў раніцай наступнага дня. Ужо нейк ад самага пачатку шанцавала ў начных падарожжах. Дый балазе так атрымлівалася, была хоць нагода, каб з такім-сякім поспехам адпачываць перад кожным новым спазнаннем гэтага свету. Які ж ён быў? Тут адмысловы фантан на абшырнай плошчы, а зараз жа лабірынт вузенькіх вулачак. Штораз разгубленасць — куды падацца? На Іспанскай Плошчы высозныя ўсходы. Поўна турыстаў. Уражанне, аднак, такое, што галоўным чынам людзі з Усходняй Еўропы і Трэці Свет. Ва ўсіх тая самая прыкмета. Не вельмі каб багата ў кішэні. Што ж, прызвычаеным да ўласнага дабрабыту немцам дарагавата тут, ды і піва не такое добрае, як свойскае. Мітуслівым японцам больш даспадобы вясёлая Амерыка з цэлым ейным размахам. Самім жа амерыканцам рымскія забыткі не імпануюць — у іх, пэўна, свой Рэнесанс і сваё Барока. Нічога, што з датай прадукцыі, скажам, 1946. Едуць летам на Сейшэльскія і Гавайскія астравы, бо прыродный экзотыкі ў макданальдзе не дастанеш. Старэнькая Італія дэгенеруецца, хварэючы камплексам бескамплекснай Амерыкі. Яе эканоміка няйначай як захлісенца хваляй эміграцыі з расстроенага ўшчэнт Усходу. А нам, уцекачам ад сярэдняй краёвай і неабальшавізму, нядрэнна ў гэтым хварэючым свеце, а было б яшчэ лепш гэтага першага дня, але выглядала на тое, што сонечны Рым прывітае дажджом. Ад захаду, з-над Ватыкана ішла навальніца, насоўваючы свой змрочны цень на ўвесь Вечны Горад.

(Працяг будзе)

ЧЭСЛАЎ МІЛАШ АБ БЕЛАРУСАХ І БЕЛАРУСІ

(Працяг са стар. 2)

terytoria litewskie podgryzali ze wschodu i południa Białorusini (...) Dopiero przyjąwszy język słowiański, mieszkańcy wiosek doznawali z kolei wpływów polskich".

На думку аўтара, Расія „bez uzyskanych w końcu XVIII wieku Ukrainy i Białorusi (...) zmieniałaby się w państwo prawie wyłącznie azjatyckie" (c. 57). Далей (c. 141) абедзве тэрыторыі бачыць як „jabłko niezgody" паміж рускімі і польскімі рэвалюцыянерамі. А мір 1921 г., які „przeciął na dwie części Ukrainę i Białoruś (dwa, obok Litwy, terytoria dawnego Księstwa etnicznie ani polskie, ani rosyjskie) лічыць як стварэнне „ogniska zapalnego" (c. 56).

Інфармуе Ч. Мілаш чытача, што ў міжваеннай Вільні (бо так гэты горад называюць немцы і беларусы — с. 59) „na język białoruski (...) przypadł nieduży procent (жыхароў — П.Б.) (с. 60). Успамінае таксама аб тым, што ў Вільні існавала беларуская гімназія (с. 66), студэнцкія беларускія арганізацыі (с. 96). Прыводзіць на думку свайго настаўніка гісторыі „dziadzię Kałaszewskiego, mówiącego z silnym białoruskim akcentem" (с. 75).

На стар. 205 „дакладае" дзённіку айцоў францішканаў, які „ogłaszał na cały kraj, że w wileńskim radio działa komórka komunistyczna, że ona to (м.інш. — П.Б.) dopuszcza do mikrofonu chóry białoruskie". Каменціруе: „co do białoruskich pieśni, to są one przecież jednym z najbardziej przejmujących dokumentów folkloru w Europie, ale nawet tak nie należało zdradzać, że Białorusini w ogóle istnieją".

І нарэшце Мілашава інфармацыя пра фірму, заснаваную ў 1941 г. у Вільні, якая быццам займалася перавозам тавару, а ў сапраўднасці купляй і продажам валютаў на чорным рынку. Адзін з двух філіялаў мела яна ў „stolicy Białorusi", а яе грузавікі часта „przejeżdżały nie niepokojone przez obszary leśne Białorusi, kontrolowane przez partyzantów różnego koloru" (с. 254-355).

Пётр Байко

ПАЧАЛАСЯ ПРАЦА ПА-НОВАМУ

(Працяг са стар. 3)

P.S. З апошняй хвіліны. Ёсць ужо банкавы рахунак „Белавежы"!

PBK I Oddział Białystok 370406-200107-132 Białoruskie Stowarzyszenie Literackie „Białowieża".

Усе, каму дарага беларускае мастацкае слова, могуць уплачваць.

Ада Чачуга

Беларускі музей адкрыты!

(Працяг са стар. 1)

Беласточчыне. А беларусы атрымаюць помнік сваёй культуры, які яшчэ не існаваў па-за межамі Беларусі.

Вельмі сардэчна павітаў адкрыццё музея гайнаўскі святачэннік старэйшага пакалення айцец Дзевятоўскі.

— Цешуся, — сказаў ён, — што дачакаліся мы гэтага моманту. Цяпер Гайнаўка — гэта найбольшы, наймацнейшы ў Польшчы цэнтр беларусаў і праваслаўя. Цешуся, што тут так добра развіваецца наша культура, што едуць да нас госці з Еўропы і Амерыкі. Няхай усе пабачаць нашую прыгожую царкву, а цяпер і беларускі музей.

Ад імя мінчукоў, якіх даволі многа з'ехалася на гэтую ўрачыстасць, выступіў выдатны беларускі мастак Аляксей Марачкін, старшыня мастацкай суполкі „Пагоня", якая існуе ў межах Саюза мастакоў Беларусі. Ён прыгадаў, як збіраюцца ў народзе экспанаты на этнаграфічныя музеі, як нясуць людзі, як мурашкі, усё тое ў музей, што гадамі служыла ім ці іх бацькам і дзядам. Так і тут яно ёсць.

— Веру, — сказаў ён, — што сцежкі, якія пратаптаў народ сюды, не зарастуць, пойдуць сюды людзі, а нашы кантакты будуць разбудоўвацца і ўзмацняцца.

Група „Пагоня", якая аб'ядноўвае найбольш свядомых беларусаў сярод мастакоў, прыехала на адкрыццё музея з вельмі багатай выстаўкай — дзве залы цудоўных мастацкіх палотнаў, пераважна на тэмы мінулага Беларусі, выдатна ўпрыгожылі ўрачыстасць адкрыцця музея. Уваходзячых наведвальнікаў у поўны рост павіталі з карцін таямнічая Ефрасіння Полацкая, Кірыла Тураўскі, Кастусь Каліноўскі, легендарны князь Вітаўт і іншыя. Лірычныя пейзажы, этнаграфічныя замалёўкі (цудоўная невялічкая карціна „Хлеб" Уладзіміра Хадаровіча — як настальгія па колішняй вясковай бацькоўскай хаце, з боханам пахучага чорнага хлеба на стале), цудоўна лірычны вобраз Аляксея Марачкіна „Суладдзе" як сімвал гармоніі ў прыродзе — дзве чароўныя жаночыя постаці ў подыху ветру і імглы — усё гэта пакідае незабыўнае ўражанне.

Свае работы на выстаўцы паказалі таксама Уладзімір Сулкоўскі, Віктар Маркавец, Рыгор Батальёнак, Валянціна Святахоўская, а таксама графікі Мікола Купава, Яўген Кулік і браты Басалыгі. Адзінаццаць скульптур прывёз з сабою беларускі разьбяр Аляксандр Шатэрнік. І яго ўяўленне фасцынуе наша вялікая, хоць вельмі трагічная гісторыя.

Беларускія мастакі ўклалі шмат працы і ў арганізацыю экспазіцыі ў музеі. Тут уласнай творчай думкай і ўласнымі рукамі праявілі сябе мастакі Хведар Ладуцька і Ігар Марачкін. Дзякуючы ім музейны калідор ператварыўся ў яшчэ адну выставачную залу — у салон беларускай графікі і плакату, а этнаграфічныя экспанаты беластоцкіх, гайнаўскіх і бельскіх вёсак аказаліся ў кампаніі цудоўна вышываных ручнікоў і дываноў з Беларусі, мясцовыя драўляныя прылады для апрацоўкі ільну (мялкі, трапалы, матавілы, часалкі, вітушкі) ды старыя дзежкі, жорны і збаны аказаліся па-суседску з мастацка выплеценымі фігуркамі з саломы. Вялікае зацікаўленне гледачоў выклікаў вельмі стары самаробны такарны станок, старыя калаўроты ды розныя сталярскія ды сялянскія інструменты.

Такім чынам музей наш беларускі адкрыўся. Можна цяпер яго наведваць, а ў ім цэлы месяц будзе адкрыта мастацкая выстаўка творцаў мінскай „Пагоні".

Перад адкрыццём музея адбылася ўрачыстая сесія. На ёй прысутнічалі шматлікія госці з Польшчы і Беларусі. Прадстаўнікі Беларускага фонду культуры з Мінска і Гродна, прадстаўнікі таварыства „Радзіма" і Беларускага народнага фронту „Адраджэнне", госці з Дома савецкай культуры ў Варшаве і пасольства СССР у Польшчы, прадстаўнікі ваяводскіх і гмінных улад Беласточчыны, дзеячы нашага таварыства, Беларускага дэмакратычнага аб'яднання, самастойнага цяпер літара-

На адкрыццё музея сабралася шмат гасцей.

ПАД ЗРОКАМ ЗАХАДУ

(Працяг са стар. 1)

тынг за салідарніцкіх кандыдатаў, з канцэртам поп-музыкі, з выступленнем зоркі кабарэ Яна Петшака. Здавалася, што тут, у гэтую нядзелю, сабраўся ўвесь горад. Пакінуўшы мітынг з адным польскім сябрам, мы па дарозе праходзілі каля будынка філармоніі. Пад уплывам нейкага імпульсу мой сябра завёў мяне туды.

Цемра, набожная засяроджанасць, сакавітыя басы. Тут у біткам набітай зале, у экстазе, сядзеў зусім іншы Беласток, слухаючы ў выкананні расейскага хора праваслаўную царкоўную музыку, Беласток, для якога салідарніцкі ўзнёслы фэст польскага патрыятызму і свабоды, што адбываўся некалькі сотняў метраў наводдаль, не меў істотнага значэння. Гэта былі беларусы, і польскі сон аб свабодзе не быў іхнім сном.

У горадзе, побач з салідарніцкімі афішамі, я згледзеў некалькі малых афішаў, аддрукаваных кірылічным шрыфтам. Я спытаўся ў салідарніка, каго прадстаўляюць здымкі на афішы. „А, гэта Сакрат Яновіч,, фанатычны беларускі нацыяналіст, дамагаецца двухмоўных назоваў вуліц і таму падобнага".

А той другі?

„Гэта Генік Міраповіч, яшчэ адзін беларускі дзеяч, настаўнік".

У Варшаве Лех Валэнса і і Грамадзянскі камітэт (так называлася выбарчае бюро „Салідарнасці") нацiскалі на „Салідарнасць" у Беластоку, каб яна паставіла ў свой выбарчы спісак Міраповіча як кандыдата ў Сейм. Але мясцовы Грамадзянскі камітэт у Беластоку супрацьставіўся ягонай кандыдатуры. „Мы прызналі, што пра яго ніхто ніколі не чуў..."

Пасля гэтае размовы я ўжо ведаў, што ў Беласток мне давядзецца вярнуцца. У кожным іншым месцы Польшча можа вам падацца амаль такой самай: анархічнай у дробязях, але жудасна аднароднай у агульных абрысах. Практычна ўсе гавораць па-польску з аднолькавым акцэнтам, практычна ўсе — каталікі, амаль усе — антыкамуністы і анты-расейцы, і ўсе цытуюць тыя самыя радкі з тых самых рамантычных паэтаў. А тут, на паўночна-ўсходзе, было месца, з якога я ўбачыў Польшчу ў новым святле. Тут, урэшце, былі нармальныя розніцы, якія выступаюць у большасці еўрапейскіх краін — розніца ў мове, розніца ў рэлігіі, у палітычных поглядах. Тут, падумалася мне, „польскасць" выявіцца ў поўнай перспектыве, у святле і цяні, у трох вымярэннях.

Я вярнуўся сюды 13 жніўня. (...)

У нядзелю я пайшоў на праваслаўную багаслужбу. Царква на вуліцы Ліповай, у цэнтры горада, была пабудавана ў сараkавых гадах XIX ст., калі Беласток прыналежаў імперыі, і сюды хадзілі маліцца царскія чыноўнікі і афіцэры. Цяпер моляцца ў ёй не ўладальнікі, а прадстаўнікі ніжэйшага класа: беларускай меншасці.

Я быў здзіўлены, пабачыўшы так многа маладых людзей у царкве. Старэйшае пакаленне падалося мне прысадзістым і кapатканогім. А маладыя былі амаль што веліканамі ў бабаўняных кашульках: яны хрысціліся на той замашысты і адрывісты праваслаўны манер, але нейк не пасавалі да гэтага месца, выдзяляючыся сярод сваіх бацькоў і сярод рэлігійнага рытуалу, адчувальна падкрэсліваючага чалавечую нікчэмнасць перад боскай існасцю. Святар і прыслужнікі раз-пораз заводзілі той самы ўрачысты басавы напеў; вернікі луналі ў экстатычным уздыме; свечкі ў руках святара ўзносіліся і апускаліся. Некаторыя людзі ляжалі ніцма. Несамавітае адчуванне, калі тут, у Польшчы, прысутнічаеш на багаслужэнні, пазбаўленым, на першы погляд, нацыянальнае (і нацыяналістычнае) афарбоўкі.

Але, відаць, мне толькі так падалося. Пазней я даведаўся, што якраз тыя высокія маладыя людзі і былі прадстаўнікамі нацыянальнага руху: якраз яны намерыліся прышчапіць беларускую палітыку праваслаўнаму асяроддзю. Гэта можа паказацца праявай выключна асабістай апантанасці, але ў ёй ёсць і задума грамадскай значнасці. Гэтым маладым людзям прыелася пасіўнасць іхняе Царквы, ейная прыкаванасць да рускае „старaславянскае" мовы. Яны дамагаліся роднае мовы — беларускае, якая не ёсць ні польскай, ні рускай — на падмену рускай, у царкоўным ужытку. У гэтым яны мелі падтрымку, як даведаўся я пазней, ад вялікіх асяродкаў беларускае эміграцыі ў Паўночнай Амерыцы.

Справы стаяць так, аднак жа, што Праваслаўная царква ў

Канстанцін Майсеня запрашае гасцей у музей.

турнага аб'яднання „Белавежа“, прадстаўнікі навукі і культуры з Варшавы, Беластока, Гайнаўкі і Бельска.

У вельмі сэнсоўнай і канкрэтнай дыскусіі закрануты былі найбольш набалелыя пытанні сённяшняга нашага жыцця, палітычнай сітуацыі ў свеце і ў нашых краінах. Прысутныя абмяняліся інфармацыямі аб працы розных беларускіх асяродзяў, аб падзеях у Беларусі і Польшчы і аб апошніх кантактах паміж нашымі краінамі. Усе згодна выказалі надзею, што час спрые нармалізацыі адносін, што будаваная нанова дэмакратыя ў нашых краінах дапаможа хутчэй знайсці найбольш спрыяльныя і карысныя для абодвух бакоў формы супрацоўніцтва.

На заканчэнне гайнаўскіх урачыстасцяў у Доме культуры „Гурнік“ адбыўся беларускі канцэрт. Выступілі бельскія „Васілёчкі“, гайнаўскі хор, а таксама невялічкі калектыў з Заслаўя на Міншчыне „Заслаўскія летуценнікі“. Са сваімі вершамі выступілі дзве беларускія паэтэсы. Антаніна Емяльянава прачытала верш, напісаны ў апошнія дні і прысвечаны прысутнаму на канцэрце Аляксею Марачкіну. А Ала Канапелька чытала сваю „Грушу-дзічку“ як сімвал роднага краю. Артыст Мікола Казачонак выступіў з глыбокім і сімвалічным вершам Палуяна „Хрыстос уваскрос“. Канцэрт артыстаў з Беларусі вяла Таццяна Гаранская.

Закончылі ўрачысты канцэрт вучні гайнаўскага беларускага ліцэя. Іх рок-гурт і песня „Хатка над рэчкай“ вельмі спадабаліся гледачам.

Такім чынам, падсумаванне першага этапа пабудовы беларускага музея — за намі. Маем надзею, што чэрвень будучага года дасць нам чарговую порцыю радасці і задавальнення нашым супольным дзецішчам — помнікам нашай культуры.

Тэкст і фота
Я. Чэрнякевіч

Вучні гайнаўскага ліцэя, якія яшчэ ў дзень адкрыцця наводзілі чысціню ў музеі і вакол яго.

Польшчы адчувае сябе аванпостам расейскае культуры. Гэта не з'ядноўвае ёй прыхільнікаў. І нават яшчэ да вайны польская дзяржава падтрымлівала Праваслаўе, разлічваючы на тое, што расейскі прысмак гэтае канфесіі будзе адчужваць ад яе беларускіх інтэлектуалістаў, паступова адцягваючы іх ад уласнае культуры ў напрамку асіміляцыі ў „пальшчызне“. Пасля 1945 г. новы камуністычны рэжым у Польшчы час-часам аказваў прыхільнасць праваслаўнай рэлігіі якраз па тых самых крывадушных прычынах.

Праўдзівае беларускае адраджэнне — гэта самая апошняя рэч, якую хацелі б камуністычная Польшча і Савецкі Саюз. З другога боку, напускныя, падкантрольныя „адраджэнні“ часта аказваліся для іх карыснымі. Шмат гадоў беларусы ў Польшчы былі абмежаваны да „грамадска-культурнага таварыства“, заснаванага ў паслясталінскія гады пад пільным кантролем Міністэрства ўнутраных спраў. Усе намаганні заснаваць аўтэнтычную арганізацыю праваслаўнай свецкай грамадскасці былі расплюшчаны ў зародку палітычнай паліцыяй. У выніку — узнік, побач з велізарнай „неафіцыйнай“ літаратурнай прадукцыяй польскае апазіцыі, і беларускі самвыдат, з такімі перыёдыкамі, як „Сустрэчы“ і „Дакументы“. У гэтым годзе беластоцкія ўлады ўрэшце далі згоду заснаваць свецкую праваслаўную арганізацыю — „Брацтва“. Але іхняя згода значыць няшмат, і прыйшла запозна: „Брацтва“ з'яўляецца надзвычай асцярожлівым і непалітычным, і карыстаецца польскаю мовай, што не задавальняе маладых змагароў за беларускую справу. Колькасцю прысутных беларускія культурныя фэсты і рэйды праваслаўнае моладзі ў гэтым годзе ў шмат разоў перавышалі ўсе папярэднія мерапрыемствы: гэта знак, што супраціў праваслаўнага духавенства ды яго прыдворных пачынае лопаць пад напорам знізу.

(...)

Мой першы вечар у Беластоку я правёў у беларускага інтэлектуаліста Сакрата Яновіча, у ягонай невялікай кватэры бліз гарадскога цэнтра. Ён сказаў мне, што Вялікае княства Літоўскае калісь было беларускім, і ў нацыянальным складзе, і ў мове. А Літоўскае? У той час, казаў Яновіч, гэтае слова значыла столькі, што — Беларускае. Народ, які сёння называе сябе літоўцамі, тады быў адсталым балтыйскім племенем, пражываючым на балацявінах Жамойціі. І толькі пасля ўпадку Вялікага княства характар беларусаў пачаў мяняцца, пераўтвараючы іх у найбольш зацюканы і найменш самаўпэўнены з народаў на Крэсах. Яны сталі — і тут Яновіч зацытаваў словы Канвіцкага, вынесеныя мною ў эпіграф да гэтага тэксту — „занадта добрымі, занадта спагадлівымі і шчодрымі“ для гэтага свету.

Ажно да сёлета. Летам у Польшчы, пазначаная салідарнiцкім трыумфам, беларусы пачалі падымаць галовы. Дзеячы беларускага нацыянальнага руху адкрыта выступілі ў выбарчай кампаніі, пасмелі загаварыць на роднай мове публічна, на выбарчых мітынгах. Але тут жа і ажыла ўся насцярожлівасць з нядаўняе гісторыі.

Сёння „Салідарнасць“ і новы беларускі рух, як здаецца, зыходзяцца толькі ў адным пункце: менавіта ў тым, што камуністычная сістэма была катастрофай. Што з сабою зрабіць далей, яны пакуль што не ведаюць.

Другая (і апошняя) частка падборкі ў наступным нумары.

Вяселле ў суседа

Пра вяселлі праваслаўных беларусаў пісаў у „Ніве“ доктар Баршчэўскі. А як праводзіліся калісьці вяселлі ў нашых суседзяў-яўрэяў у Орлі? Давялося мне запытацца ў кагосьці са старых, хаця і яны ўжо крыху пазабываліся. Народжаны ў Орлі Уладзімір Война ўспамінае, як адбывалася вяселле ў яго суседа, яўрэя Ліманскага. У Ліманскага жаніўся сын.

Шлюб быў у сенях хаты, але бывалі шлюбы і на двары перад сінагогай і пры кучках. Маладыя сталі ў пары. Маладая была з левага боку будучага мужа. Шлюбы на двары адбываліся перад бажніцай. Маладая пара была пад накрыццём балдахіна, які неслі маладыя вясельнікі, хлопцы, на чатырох калочках. Пры шлюбе былі госці, пераважна сваякі. Дружкі сталі са свечкамі. Падыходзіў да маладых рабін, даваў пярсцёнкі і маліўся. Чытаў малітву з рэлігійнай кніжкі, а пасля малітвы браў ад кагосьці шклянку, кідаў яе на зямлю, каб яна разбілася, і маладая таптала разбітую шклянку. Гэта было пажаданне шчасця і, кінуўшы шклянку, рабін гаварыў: „Мазул топ!“. Пярсцёнкі накладалі на чацвёрты палец правай рукі. Пасля шлюбу ішлі дахаты. Першая ўваходзіла маладая пара. Бацькі сустракалі іх у дзвярах з буханкай хлеба і соллю. Маладым на талерачках падавалі бацькі па кілішачку віна і тыя, стукнуўшыся кілішачкамі, выпівалі. Першым пажаданні даваў бацька, а пасля маці, і маладыя пераступалі парог. Сталы былі ўстаўлены паўколам. Калі наважэнцы былі за сталом, уваходзілі вясельныя госці. Ішлі парамі, аркестр іграў марш і ўсе вясельнікі кідалі аркестру грошы. Гэта была заплата аркестру. На сталах была адна бутэлька гарэлкі, віно, цукеркі, піражныя, арэхі і шакалад. Пры вясельным пачастунку спявалі свае, яўрэйскія песні і пасля танцавалі. Танцавала і маладая пара, і вясельнікі. Вяселле пачыналася на пачатку вечара, а канчалася апоўначы. Маладыя ішлі ў асобны пакой, а вясельнікі разыходзіліся.

На другі дзень бацькі давалі пасаг. Ліманскі купіў свайму сыну каня, воз і нешта яшчэ іншае даў. Бацькі нявесты таксама штосьці далі. У 1938 годзе Ліманскі паставіў мураваную хату (цяперашні асяродак здароўя), але яе не скончыў і ў ёй ужо не жыў. Застаўся жыць у старой хаце. Кім жа быў Ліманскі? Ліманскі быў муляр, ставіў кафлёвыя печы.

Апавядальнік не адзін шлюб і вяселле бачыў і добра валодаў яўрэйскай мовай.

М. Ляшчынскі

Свабодныя людзі

Марцін і Яніна пажаніліся вельмі молада. Адразу нанялі кватэру ў горадзе, пачалі працаваць на адным прадпрыемстве. Праз год Марцін рашыў, што будзе далей вучыцца. Трэба ж неяк падняць узровень сям'і! Яніна згадзілася.

Нарадзілася дачушка. Жанчына была дома і не працавала — не хацелі аддаваць дзіця ў яслі. Пасля яшчэ нарадзілася трое.

Марцін закончыў тэхнікум і рашыў паступіць ва універсітэт. Экзамены здаў паспяхова. Закончыў школы і стаў намеснікам дырэктара.

Яніна „не працавала" — займалася домам і дзецьмі. Так ішлі гады. Ужо мелі сваю кватэру ў блёку.

Калі найстарэйшая дачка пайшла вучыцца ў першы клас сярэдняй школы, здарылася няшчасце: Марцін захварэў. У яго быў інфаркт. Лекары сказалі, каб менш займаўся фізічнай працай, а больш адпачываў, і ён паехаў у санаторый. Мужчына, фактычна працаваў вельмі цяжка. Абое з жонкай муравалі дом. Не наймалі майстроў, бо шкада было грошай. Дапамагала чацвёра дзяцей. Работнікаў з прадпрыемства не хацелі браць, бо людзі зараз жа сказалі б, што намеснік выкарыстоўвае сваіх людзей.

Яніна выправіла мужа як магла найлепей. Купіла новую вопратку, не пашкадавала грошай. У санаторыі Марцін пазнаёміўся з даволі маладой бяздзетнай удавой-пенсіянеркай, Людвікай. Марціну жанчына спадабалася. Сказаў Людвіцы, што ён таксама ўдавец і жыве адзін, а дзеці раз'ехаліся па свеце. Хацеў „астатак жыцця" правесці толькі з Людвікай. На развітанне памяняліся адрасамі. Марцін у цягніку напісаў ліст, што ўжо не можа дачакацца яе прыезду.

Праз тыдзень у дзверы кватэры Яніны і Марціна хтосьці пазваніў. Яніна была адна і адчыніла дзверы, у якіх стаяла старэйшая жанчына з чамаданамі.

— Ці тут жыве Марцін, намеснік дырэктара?

— Тут, — адказала збянтэжаная Яніна. — А вы хто будзеце?

— Я яго нарачоная. А вы хто?

— А я сястра, — схітрыла Яніна. — Вы не стойце тут, заходзьце.

Жанчына ўнесла чамаданы.

— Сядайце, я зараз згатую абед. Мой брат прыедзе з працы, а тады пагаворым.

Прыйшлі дзеці са школы. Яніна загадала, каб не ўваходзілі ў той пакой, дзе сядзіць госця.

Праз гадзіну ўвайшоў Марцін. Угледзеўшы „нарачоную", то бялеў, то чырванеў.

— Сядай, брацiку, за стол, — ветліва сказала Яніна, — я зараз абед дам.

Калі з'елі суп, Яніна не вытрымала.

— Ну, скажы цяпер, Марцін, каго ты выбіраеш, мяне ці яе? Я не супраць, калі выбярэш яе.

Людвіка аблілася чырванню.

— Гэта ваш муж?!

— Так, гэта мой муж, а бацька маіх, значыць, нашых дзяцей.

— Я сваіх дзяцей не кіну, — рашуча сказаў Марцін.

— То звярні жанчыне грошы за дарогу сюды і назад.

— Мне грошай не трэба, — сказала Людвіка, — у мяне свае ёсць. Толькі я цяпер ведаю, якія мужчыны! Нашто яму было ўсё гэта гаварыць?!

— Памажы аднесці чамаданы на вакзал, — сказала мужу Яніна.

Марцін правёў жанчыну і зараз жа вярнуўся. Не апісаць, што тады тварылася дома.

Яніна і Марцін жывуць далей разам, але ў сям'і ўжо не так, як раней. Яны цяпер чужыя. Жывуць толькі дзеля дзяцей.

Аўрора

Сардэчныя тайны

Не ведаю ўжо, Сэрцайка, што і думаць. Ёсць у мяне сябра, які разышоўся з жонкай. Жонка засталася ў Варшаве, а ён найбольш сядзіць у Беластоку, бо тут у яго шмат сяброў, якія часамі дапамагаюць яму падзарабіць. Ды вось тут праблема: дзе жыць? Не мае магчымасці наняць кватэру і скітаецца па знаёмых. А хлопец ён вельмі здольны, па адукацыі — мастак. Мне зрабілася яго шкада, такі прыстойны хлопец, а так у жыцці не вядзецца, дык я дала яму ключы ад сваёй кватэры, каб мог часамі пераначаваць у мяне, калі яму будзе трэба. Я таксама разведзеная, у мяне ўжо 16-гадовы сын ёсць і мы ўдваіх з ім займаем два пакоі. Хата мая заўсёды адкрытая для гасцей. У мяне часта бывае шмат людзей, бо я наогул вельмі люблю грамадскую працу. Ну, думаю, няхай мае гэты ключ, няхай прыходзіць калі хоча.

Аднойчы я выехала на цэлы дзень у камандзіроўку і вярнулася дахаты вельмі позна. Запаліла святло толькі ў калідоры. Прайшла ў ванную, там распранулася, надзела начную кашулю і, каб не будзіць сына, ціхенька прайшла ў свой пакой. Услізнулася ў пасцель... а тут бачу, што ў ёй спіць мой сябра. Ну, што ўжо рабіць, думаю, буду спаць! І ўявi сабе, Сэрцайка, здарылася тое, чаго я ніяк не спадзявалася. Уначы ён пачаў прытуляцца да мяне і праз яго трусікі я адчула, як нешта ўкалола мяне. Я ўскочыла з ложка і з крыкам да яго: „Як ты можаш, ты ж кажаш, што ў цябе ёсць каханая дзяўчына!" А ён толькі ўсміхаўся.

І тады мне падумалася: Божа, якія страшныя гэтыя мужчыны! Гэта ж падумаць, кахаць адну, а лезці ў ложак да другой! Каму верыць? А я ж напэўна ведаю, што тая дзяўчына, з якой ён цяпер сустракаецца, яго вельмі кахае.

Пасля гэтага ўсяго нашыя адносіны сапсаваліся, і ён звярнуў мне мой ключ. Сэрцайка, вельмі мне прыкра, што я страціла сябра, і вось пішу табе. Можа ты растлумачыш яму (бо і ён чытае „Ніву"), што можна ж быць сябрамі, не мусім абавязкова спаць адзін з другім. Чаму ён да мяне перастаў адзывацца і звярнуў мне ключ?

Галіна

Галінка! Ты ж ужо не такая маленькая, калі ў цябе ёсць 16-гадовы сынок, каб не ведаць, што чыніш. Калі ты няхочучы трапіла ў пасцель да мужчыны, дык не мусіла з ім спаць і чакаць, пакуль „нешта" цябе ўколе. Можна было перайсці ў пакой сына і легчы каля яго, або нават знайсці сабе недзе месца на падлозе (думаю, што маеш нешта, каб падаслаць). Ты ж (гэта відаць вельмі выразна), хацела спаць са сваім сябрам у адной пасцелі, распранутая, падрыхтаваная да сну... І пасля гэтага хочаш, каб ён не быў мужчынам?!

Ты ўскочыла з ложка, але як звычайная какетка. Баюся, што наогул тут усё было крыху інакш, і тое, што ты мне напісала, было больш тваім зычаннем, чым сапраўднасцю. А сапраўднасць была для цябе не найлепшая, калі ён аддаў табе ключы і не захацеў больш з табою бачыцца. Не таму трэ зрабіў, што на цябе абразіўся, а таму, што не хацеў, каб ізноў калі-небудзь дайшло да такой сітуацыі. Калі б сапраўды меў нешта да цябе, мог бы „ўкалоць" цябе і раней, праўда?

Сэрцайка

САЛАТА З ЦВЯТНОЙ КАПУСТЫ

На адну цвятную капусту (вагою каля 40 дэкаў) узяць 15 дэкаў кіслых яблыкаў, 10 дэкаў памідораў, 1 цыбулю, паўшклянкі маянезу, соль, цукар і перац, 4 лыжкі дробна пасечанага зялёнага ўкропу.

Цвятную капусту ачысціць, адрэзаць цвёрдае лісце (маладое пакінуць), падзяліць на ружачкі і дробна парэзаць. Абабраць цыбулю, спаласнуць яе і нарэзаць дробнай костачкай, пасыпаць соллю і цукрам. Памыць яблыкі, абабраць іх, сцерці на бурачанай тарцы. Спырснуць лімонным сокам. Памідоры абліць кіпетнем, зняць з іх скурку, нарэзаць палосачкамі. Усе прадукты перамяшаць, дадаць солі, цукру і перцу. Палажыць у салатніцу, заліць маянезам і пасыпаць укропам.

САЛАТА З МОРКВЫ І ПОРАЎ

На 40 дэкаў морквы трэба ўзяць 15 дэкаў пораў, 15 дэкаў яблыкаў, 3/4 шклянкі смятаны, 1 лыжку алею, лімонны сок, соль, цукар, 3 лыжкі пасечанай зялёнай пятрушкі.

Моркву памыць, абабраць. Смятану перамяшаць з алеем. Поры і яблыкі памыць. Поры нарэзаць саломкай, перамяшаць са смятанай. Моркву сцерці на бурачанай тарцы, дадаць да пораў. Тады сцерці памытыя яблык. Спырснуць яго лімонным сокам, перамяшаць з салатай. Дадаць па смаку лімоннага соку, солі і цукру. У салатніцы пасыпаць салату пасечанай зялёнай пятрушкай.

САЛАТА З ПОРАЎ І ЧЫРВОНАГА ПЕРЦУ (ПАПРЫКІ)

На 30 дэкаў пораў трэба ўзяць 4 струкі папрыкі, 1 яблык, 2-3 марынаваныя слівы, 4 лыжкі пасечанай зялёнай пятрушкі, 1/4 шклянкі алею, лімонны сок, соль, перац.

Алей расцерці з лімонным сокам, дадаць солі і перцу, перамяшаць з пасечанай пятрушкай. Поры памыць вельмі дакладна, каб паміж лісткамі не засталося рэштак зямлі, нарэзаць іх саломкай, перамяшаць з соусам. Папрыку і яблык памыць. Вынясць з папрыкі насенне, апаласнуць і нарэзаць яе макаронікам, дадаць да пораў. Абабраць яблык, сцерці яго на бурачанай тарцы, перамяшаць з салатай. Дадаць па смаку солі і перцу, можна дадаць таксама крыху цукру. Выклаўшы салату ў салатніцу, прыбраць яе чвэрткамі марынаваных сліў.

Гаспадыня

ВЕР-НЕ-ВЕР

Дарагі Астроне! Сёння прыходжу на работу, а дзве мае сяброўкі гавораць мне, што і адной і другой снілася мая дачка. Я вельмі занепакоілася, але пасля падумала, што можа гэта і няпэўныя сны. Скажы, калі ласка, Астроне, ці я не памыляюся?!

Адной з сябровак снілася мая дачка, вельмі прыгожа апранутая. Усё, што было на ёй, бліскала залатым ці серабрыстым бляскам. Зверху на блузку была накінута жылетка, а спадніца была вельмі прыгожа пліснаваная — у нейкія ромбы, квадраты і г.д. Быццам дачка мая была ў пастаянным руху; то тут, то там бачыла яе мая сяброўка, і тады яна падумала; як жа гэта дзяўчына прыгожа апранутая!

Другой маёй сяброўцы ў гэтую ж ноч прыснілася, быццам мая дачка вярнулася аднекуль з-за граніцы. І прыехала ў той горад, адкуль паходзіць мая сяброўка. І быццам бы таксама дачка мая была прыгожа апранутая, а я мімаходам дала гэтай сяброўцы ў падарунку ад дачкі дзесяць доляраў — па адным доляры ў паперках, а паперкі былі новенькія, бліскучыя.

Геня

Геня! Тваю дачку чакае, бадай, нешта надта добрае. Бо чаму ж менавіта ў адзін дзень прыснілася яна двум тваім сяброўкам і наогул добра? У першым сне, дзе была яна прыгожа апранута, можна спадзявацца толькі добрага, асабліва нейкага прыбытку. А што датычыць другога сну, які прысніўся другой тваёй сяброўцы, дык ён таксама прадвяшчае нейкую радасць, перамену на добрае.

Астрон

Зорка
СТАРОНКА ДЛЯ ДЗЯЦЕЙ

Настаўніца Ніна Абрамюк з членамі беларускага гуртка са школы ў Ласінцы.

Некалькі слоў аб Ласінцы

Да маленькай вясковай школкі ў Ласінцы ў мяне, як доўтагадовага рэдактара „Зоркі", асабліва моцны сэнтымент. Колькі тут было ў нас мілых сустрэч! Колькі супольных спраў!

Шмат гадоў тут існуе і вельмі актыўна працуе беларускі гурток, а ў ім дзве нават секцыі — тэатральная і паэтычная. Тэатральная секцыя ўжо шмат гадоў прымае ўдзел у нашых школьных тэатральных конкурсах, часам змагла выставіць нават адразу два спектаклі — з малодшай і са старэйшай групамі. Не было, мабыць, года, калі б гэтая школа не прыслала сваю пастаноўку на конкурс. З гэтымі ж пастаноўкамі вучні аб'ездзілі суседнія вёскі, выступалі з поспехам, падабаліся вясковым людзям, якія вельмі ж цэняць хоць маладых, але ж сваіх, дамарослых артыстаў.

Паэтычная секцыя паглыбляе свае веды аб беларускай паэзіі, члены яе самі прабуюць пісаць вершы, якія не раз друкаваліся на старонках „Зоркі". Члены ж гэтай секцыі — гэта таксама ўдзельнікі ўсіх дэкламатарскіх конкурсаў, якія арганізуе Беларускае таварыства.

Да ўсяго гэтага не магу не адзначыць, што ўсе дзеці ў гэтай школе вывучаюць родную беларускую мову. Бо і як жа інакш — усе яны паслугоўваюцца гэтай мовай штодзень, гэта мова іх роднай, бацькоўскай хаты.

У найбольшым з класных пакояў пастаянна знаходзіцца этнаграфічны музей. Тут сабраныя з навакольных вёсак гліняныя вырабы — саганы, збаны-дваякі, сівакі, драўляныя лыжкі, прасы, а таксама вісіць аўтэнтычнае народнае адзенне — дзедавы (ёсць прозвішча) нагавіцы, бабчыны спадніцы і вышываныя фартухі ды блузкі. Рэгулярна змяняюцца на выстаўцы розныя посцілкі, плахты, сурвэты, ручнікі. Усё гэта збірае беларускі гурток сярод сваіх сваякоў па Ласінцы і суседніх вёсках.

А кіруе ўсімі беларускімі справамі ў гэтай школе шматгадовая настаўніца беларускай мовы Ніна Абрамюк. Удзячны ёй за такую адданасць і дзеці, і бацькі, і кожны, хто разумее патрэбу такой грамадскай дзейнасці, якую вядуць настаўнікі-беларусісты на нашых беларускіх вёсках.

**Тэкст і фота
Яніна Чэрнякевіч**

ЗА ЧАНГ

В'ЕТНАМСКАЯ КАЗКА

Жыў-быў стары чалавек За Чанг. Меў ён сваю хацінку і невялічкі садок, у якім была змяіная нара. Працуючы кожны дзень у садку, За Чанг часта бачыў жыхароў нары, ведаў, што гэта муж і жонка і што ходзяць яны заўсёды разам.

Аднойчы з нары вылез толькі змей. Зазірнуўшы ў нару, За Чанг убачыў, што змяя памяняла скуру і ляжыць слабая, амаль нерухомая. Стары паспачуваў ёй і з павагай падумаў пра змея, які адзін здабываў ежу і сабе і хворай жонцы.

Неўзабаве змяя ачуняла, пачала вылазіць зноў. Праз нейкі час скінуў старую скуру змей. Цяпер ён, знямоглы, ляжаў у нары, а жонка адна хадзіла на паляванне. Аднойчы, калі яна вярталася са здабычай, за ёй прыцягнуўся вялізны дужы змей, які раней тут ніколі не быў.

За Чанг адразу разгадаў каварныя намеры незнаёмца: задушыць гаспадара нары. А зрабіць гэта было цяпер няцяжка. „Неабходна ратаваць хворага змея!" — вырашыў За Чанг.

Раздумваць не было калі — ён схапіў лук і пусціў стралу. Але здарылася непрадбачанае. Страла, якая павінна была дапамагчы слабой істоце, прынесла няшчасце — забіла змяю-жонку. А каварны незнаёмец знік.

Вельмі шкадаваў За Чанг, што так атрымалася. Але што зробіш? Змяю не ажывіш.

Час ішоў, а стары ўсё ніяк не мог забыцца пра гэты выпадак, і каб хоць крыху супакоіцца, ён расказаў пра ўсё сваёй жонцы. Не паспеў За Чанг скончыць расказ, як аднекуль зверху пачулася шыпенне. Стары пачаў спалохана азірацца і над галавой, на бэльцы, убачыў змея, што жыў у ягоным садку. Зачапіўшыся хвастом за бэльку, змей нахіліўся да старога, падаў яму вялікую жамчужыну і сказаў:

—Я думаў, што ты мой вораг, і хацеў адпомсціць за смерць маёй жонкі. Але цяпер разумею, што памыляўся. Ты мяне самога выратаваў ад смерці, і я хачу аддзякаваць. Вось жамчужына-слухаўка. Яна дапаможа табе разумець мову жывых істот.

За Чанг, ачуняўшы ад страху і здзіўнення, шчыра падзякаваў за падарунак і вырашыў

(Працяг на стар. 10)

ДЛЯ САМЫХ МАЛЕНЬКІХ

Пятрусь Макаль

ЗАХВАРЭЛА САСНА

Дзяцел — доктар лясны —
Прыляцеў да сасны.
Сеў паважна на сук
І застукаў:
— Тук-тук!..
Што з табою, сястра,
Дарагая сасна?

— Ой, баліць мне кара, —
Адказала сасна.
— Зараз я пагляджу.
Покуль бачу адно,
Што пад душам з дажджу
Не была ты даўно...
Мог тут нейкі мікроб
Звіць гняздо сапраўды.
Не баіцца хвароб
Той, хто чысты заўжды...

Дзяцел стукаў:
— Тук-тук!..
Гэты гул, гэты грук
Падхапіла ў бары
Рэха, як тэлеграф,
Каб пачулі сябры:
— Тук-тук-тук!
— Трах-та-рах!..
Рэха вестку нясе,
І здароўем сястры
Заклапочаны ўсе
У лясным гушчары.

Хельё Мянд

ШТО МАЛОМУ ТРЭБА?

Што малому трэба?
Домік, сад за домам,
У вясёлках неба
З жаўруком нястомным,
Хвалі плёскат срэбны,
Луг з расой жамчужнай...
І сябры патрэбны,
Каб гуляць мог дружна.
А найболей — мама.
А найболей — тата.
Радасць — мець таксама
І сястру,
І брата.

Што малому трэба?
Сонейка над садам,
Малака і хлеба,
Ласкі ды спагады,
І каб сны ляцелі
Зорна да пасцелі.

Што малому трэба?
Каб ён рос,
Як трэба.
У гаі, у полі
Бегаў па прыволлі,
Мог з сябрамі ўсімі
Набірацца сілы.
Поле, сад і гай —
Іх зямля,
Іх край.

**З эстонскай пераклаў
Мікола Чарняўскі**

Пішуць школьнікі

Дарагая „Зорка“!

Пішуць да цябе вучні пятага класа Пачатковай школы ў Старым Корніне. Мы з зацікаўленнем чытаем „Зорку“ і штотыдзень вельмі цябе чакаем.

Напішам Табе, як мы праводзілі канікулы.

Першы тыдзень канікул мы правялі дома. Дапамагалі бацькам, чыталі кніжкі, гулялі.

10 ліпеня наш клас паехаў у Беларусь на экскурсію. Там мы пабывалі ў Гродне, Брэсце, Свіслачы, Ваўкавыску, Карнатах і Каменюках.

У мясцовасці Каменюкі мы наведалі музей і запаведнік звяроў.

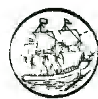
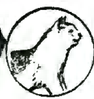
Вельмі нам спадабаўся такі адпачынак. Мы пазналі новых сяброў. У Польшчу вярнуліся 20 ліпеня. Рэшту канікулаў правялі дома, дапамагаючы бацькам па гаспадарцы.

„Зорачка“, запрашаем цябе да нас у госці. Да хуткай сустрэчы.

Вучні пятага класа школы ў Старым Корніне.

Першакласнікі са Старога Корніна. *Фота Я. Чэрнякевіч.*

Паглыбляй свае веды

ШАХМАТЫ ДАЛЁКІХ ПРОДКАЎ

Падчас раскопак старажытнага гарадзішча Мінска археолагі выявілі майстэрню ювеліра, а пры яе даследаванні — чатыры самаробныя шахматныя фігуркі, выразаныя з драўніны. Падобныя шахматы знойдзены ў Брэсце і ў Мсціслаўі — гарадах, размешчаных за 646 кіламетраў адзін ад аднаго.

Сам факт знаходак шахматных мініяцюр для Беларусі даволі ардынарны. З таго перыяду ў 15 гарадах у межах сённяшняй Беларусі знойдзена хоць адна шахматная фігурка. Найбольш старажытныя фігуркі паходзяць з Ваўкавыска, Копысі і з гарадзішча на Менцы (12 кіламетраў ад Мінска) і датуюцца XI стагоддзем. Геаграфія знаходак сведчыць аб даволі раннім распаўсюджванні шахмат па ўсёй тэрыторыі краю.

Драўляныя шахматы, зробленыя рукою аматара — гэта доказ таго, што з шахматамі ўжо тысячу гадоў назад былі добра знаёмы не толькі прадстаўнікі гарадскіх вярхоў на чале з князем, але і ніжэйшыя слаі насельніцтва. Іх рабіў саматугам той, хто не меў магчымасці купіць іх у рамесніка-прафесіянала.

Беларуская калекцыя шахмат XI-XIII стагоддзяў складаецца больш як з трыццаці асобных фігурак, знойдзеных у час раскопак у Брэсце, Ваўкавыску, Віцебску, Гродне, Друцку, Копысі, Лукомлі, Мсціслаўі, Навагрудку, Полацку, Рагачове, Слоніме, Тураве і на Менцы. Пераважная большасць іх вытачана або выразана з костак і рагоў майстрамі-разбярамі. Ёсць і драўляныя фігуркі, і толькі адна, гродзенская ладдзя, зроблена з пакуль што нявызначанага мінералу светла-жоўтага колеру з зялёнымі пражылкамі.

Матэрыялы, якімі валодае сёння навука, у першую чаргу дзякуючы археолагам, паказваюць, што ўсходнія славяне вылучаліся высокай шахматнай культурай, а гэта магчыма было толькі пры дасягненні пэўнага ўзроўню развіцця духоўнай культуры ўсяго грамадства ў цэлым, на фоне якога фармуюцца, як вядома, духоўныя патрэбы кожнага чалавека ў асобнасці.

Доследы над шахматнай культурай у Еўропе дазволілі польскім вучоным Е. і Э. Гансоўскім прыйсці да высновы, што ў Польшчу шахматы трапілі „з суседняй Русі“.

(Паводле Ст. Цярохіна).

Вясёлы куточак

— Тата, — гаворыць Пеця. — Настаўніца казала, каб ты мне больш не памагаў адрабляць урокі па беларускай мове.

— Чаму? — дзівіцца тата.

— Бо яна сказала, што ёй хопіць маіх памылак.

* ✲ *

— Калі найлепшы час абрываць вішні з дрэва?

— Калі наш сусед спіць.

* ✲ *

— Скажыце, ці не хацелі б вы, каб я вашу дзяўчынку павялічыў? — пытаецца фатограф у жанчыны.

— Не, не трэба, — адказвае тая. — Яна сама вырасце.

* ✲ *

— Прыдзіце паглядзець нашую малую, — запрашае сусед суседа, — ёй ужо два месяцы. Найлепш каля поўначы прыходзьце.

— Чаму каля поўначы?

— Бо тады яна найцішэйшая.

(Працяг са стар. 9)

ЗА ЧАНГ

ніколі не разлучацца з цудадзейнай жамчужынай.

* ✲ *

За Чанг па-ранейшаму кожны дзень працаваў у сваім садку. Неяк туды прыляцелі вароны і паведамілі:

— Толькі што недалёка ад вёскі, на гары, тыгр задушыў дзікую казу. Можаш забраць сабе мяса. Але абавязкова пакінь нам вантробы.

Стары схадзіў на гару, сапраўды знайшоў там казу, адрэзаў сабе кавалак мяса і параіў суседзям таксама пайсці па мяса. Ён не забыўся папярэдзіць, каб не бралі вантробы. Але на гару пабегла амаль што ўся вёска, і ад казы нічога не засталося.

Вароны падумалі, што За Чанг наўмысна іх пакрыўдзіў, таму сабраліся вакол яго хаты і пачалі крычаць. Стары зразумеў, што суседзі не паслухаліся яго і зрабілі вінаватым перад птушкамі. Ён паспрабаваў растлумачыць варонам, чаму так атрымалася, але яны не слухалі і крычалі яшчэ больш. Тады За Чанг, каб напалохаць і разагнаць сварлівых птушак, стрэліў з лука. Вароны і гэта зразумелі па-свойму: Чалавек хацеў іх забіць. І гэта пасля ўсяго зробленага імі дабра!

Перахапіўшы ў паветры стралу, птушкі пачалі раздумваць, як пакараць За Чанга — і за падман, і за спробу іх забіць. Раптам нейкая варона заўважыла, што хвалі ракі выкінулі на бераг тапельца. І вароны вырашылі ўткнуць яму ў горла стралу з надпісам „За Чанг“.

Страшнейшай кары і не выдумаць...

Як толькі людзі заўважылі мерцвяка са стралой у горле, яны падумалі, што За Чанг — забойца. Стары не мог апраўдацца, бо на страле сапраўды было ягонае імя. „Злачынцу“ павялі ў сталіцу, каб яго сурова пакараў сам цар.

Працяг будзе.

Уладзімір Мацвеенка

ЗАГАДКІ

ЗАЙКІ-ЗАГАДАЙКІ

Жыў у цёмным лесе Зайка,
Яго звалі Загадайка.
Ён звяроў збіраў ля хаткі
І загадваў ім загадкі.
Іх любілі ліс і крот,
Лось, вавёрка і янот.

Што загадваў Зай звярам,
Загадаю, дзеткі, вам...

1

Што за такія чатыры пары,
Што за такія чатыры сястры:
Першая — назбірае вады,
Другая — арэ і сее,
Трэцяя-росціць руплівa плады,
Чацвёртая — есці ўмее.

2

Белым пухам зямлю замяло
І палеткі, і сяло
Мост праз рэчку хутка ляжа.
А што гэта, хто адкажа?

3

Што за беленькая мушка
Апусцілася на вушка,
Ледзь чутно пaказытала,
Штосьці вушку пашаптала,
І праз міг яе не стала?

4

Дзве драўляныя пантоплі
Так падобны, як дзве кроплі,
Дзве пятлі, не для красы,
Два задраных насы.
З горачкі бягуць па следзе,
А на іх дзяўчынка едзе.

Працяг будзе

Адказы на загадкі знойдзеш у наступным нумары.

Вершы Віктара Шведа

НЕ ТРЭБА МНЕ МЫЦЦА

Сын матулі рана
Расказаў свой сон:
Дзесьці нечакана
У ваду ўпаў ён.

— У чыстай вадзіцы
Купаўся, павер!
Дык, можа, не мыцца
Магу я цяпер?

МІКАЛАЙ І ПАПУГАЙ

Спыталі Мікалая:
— Чаму, скажы нам, браце,
Купіў ты папугая
І мучыш яго ў хаце?

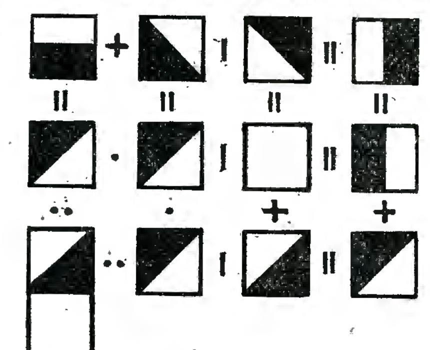
— Купіў яго, прызнацца,
З вялікаю надзеяй:
Хачу пераканацца
Ці трыста год жыве ён?

НЕ ЛЮБІЦЬ КАЛЫХАНКІ

Ніяк не засынае
У сваім ложку Янка.
Бабуленька старая
Спявае калыханкі.

— Калі спяваць ты хочаш —
Дык у другім пакоі.
Хачу заплюшчыць вочы,
Заснуць тут у спакоі.

АДГАДАНКА

Замест значкоў устаў адпаведныя лікі і зрабі матэматычныя дзеянні, каб усё было правільна.

Адрас рэдакцыі: 15-950 Białystok, ul. Suraska 1, „Зорка“.

TV TELEWIZJA WARSZAWA

PIĄTEK 16 XI 1990 r.
PROGRAM I
8.00 „Dzień dobry"
9.00 Wiadomości poranne
9.10 „Domowe przedszkole"
9.35 „Życie od kuchni" (11)
11.30 „Szkoła dla rodziców"
12.00 „Kameleon"
12.30 „Brzmienie ciszy" — film dok.
13.00 Fizyka dla humanistów
13.30 Spotkania z literaturą
14.05 Agroszkoła
14.35 Język angielski (11)
15.05 MEN — wyjaśnia, informuje,
15.10 Powiązania
15.55 Program dnia
16.00 Wiadomości
16.10 „Video-Top"
16.20 Dla młodych widzów „Kaseta"
16.45 Dla dzieci: „Ciuchcia"
17.15 Teleexpress
17.30 „Raport"
17.55 „10 minut"
18.10 „Star Trek, następne pokolenie"
18.50 Od „Kapitału" do kapitału
19.15 Dobranoc
19.30 Wiadomości
20.05 „Koleje wojny" — serial ang.
21.55 New York, New York"
22.25 Wiadomości wieczorne
22.50 Sport
22.55 „Gillette" — św. serwis sport.
PROGRAM II
7.00 CNN — Headline News
7.15 Uniwersalny kurs j. ang.
7.20 Magazyn TV Śniadaniowej
8.00 Panorama dnia
8.10 „Ulica Sezamkowa"
9.10 „Santa Barbara" — serial USA
10.00 CNN — Headline News
10.15 Magazyn TV Śniadaniowej
11.00 „Burda" — świat mody
11.15 „Bagdad Cafe" — serial USA
11.40 „Bliżej świata"
12.50 „Crime story" — serial USA
13.40 „Express gospodarczy"
14.00 CNN — Headline News
14.20 „Przegląd prasy"
14.30 „Czas akademicki"
15.00 Film fabularny
16.00 „W labiryncie" — serial TP
16.30 Wzrockowa lista przebojów
17.00 „Nad Niemnem" (3) — serial TP
17.55 Uniwersalny kurs j. ang.
18.00 Program lokalny
18.30 Kandydaci na Urząd Prezydenta RP
18.40—21.30 Programy lokalne
21.30 Panorama dnia
21.45 Sport
21.55 „Crime story" (20)
SOBOTA 17 XI 1990 r.
PROGRAM I
7.05 „W sobotę rano"
7.35 „Tydzień na działce"
8.05 „Rolnictwo na świecie"
8.20 „Piłkarska kadra czeka"
8.35 „Ziarno" — pr. Red. Katol.
9.00 Wiadomości poranne
9.10 „Wiatrak" oraz film „Przygody w Kithirze" (3)
10.40 „Na zdrowie"
11.00 „Żołnierz nieznany"
11.25 „Wędrówki dalekie i bliskie"
12.00 „Z Polski rodem"
12.30 Magazyn muzyki rockowej
13.00 **Prezydenci — Gerald R. Ford**
13.30 Program dnia
13.35 Program publicystyczny
13.50 Air Laboratorium
14.20 „Lustro" — mag. opinii publ.
14.40 Prawo prawa
14.55 Tele-audio-video
15.15 „Estońskie przebudzenie"
16.00 „Miasto graniczne" — film USA
16.50 „Policja lokalna" (2)
17.10 Magro-magazyn
17.15 Teleexpress
17.35 „Siódemka" w „Jedynce"
18.30 Kandydaci na Urząd Prezydenta RP
19.00 „Z kamerą wśród zwierząt"
19.15 Dobranoc
19.30 Wiadomości
20.05 „Człowiek, który wymyślił Bonda" — film ang.
21.50 „Młynarka" — rep.
22.15 Sportowa sobota
23.00 Wiadomości wieczorne
23.25 „Listonosz zawsze dzwoni dwa razy" — film USA
PROGRAM II
7.00 CNN — Headline News
7.15 Magazyn TV Śniadaniowej
8.00 Panorama dnia
8.15 Film dokumentalny
9.00 Magazyn TV Śniadaniowej
10.00 CNN — Headline News
10.15 Magazyn TV Śniadaniowej
10.40 „Cudowne lata" (21)
11.05 „W świecie ciszy"
11.30 „Rodzina Brettów" (6)
12.30 „Zwierzęta świata"
13.00 „Santa Barbara" (77, 78)
14.30 „5-10-15"
15.30 „Strefa mroku" — serial USA
16.00 „Kontakt TV"
17.00 „Wielka gra"
18.00 Program lokalny
18.30 „Benny Hill" — pr. rozr.
19.00 „Uśmiech z Galicji"
19.30 Publicystyka kulturalna
20.00 Opera Krakowska we Francji
21.00 „Dwa + 2"
21.30 Panorama dnia
21.45 Słowo na niedzielę
21.50 „Rodzina Brettów" (6)
22.45 Przegląd muzyczny
NIEDZIELA 18 XI 1990 r.
PROGRAM I
7.30 „Kraj za miastem"
7.55 „Po gospodarsku"
8.10 „Od niedzieli do niedzieli"
8.55 Program dnia
9.00 „Teleranek" oraz film z serii „Niebezpieczna zatoka" (11)
10.30 „Petra — królestwo na pustyni" — hiszp. film dok.
11.25 „Notowania, czyli co się opłaca rolnikowi"
11.50 „Powroty" — wojsk. pr. dok.
12.15 Tel. koncert życzeń
13.00 Teatr Młodego Widza: W. Gomulicki „Wspomnienia niebieskiego mundurka" (2)
13.35 Magazyn „Morze"
14.45 „Pieprz i wanilia"
15.30 „Huragan" — pol. film fab.
17.15 Teleexpress
17.35 Tel. Teatr Rozmaitości: G. Bardin, W. Liwanow — „Don Juan"
19.00 Wieczorynka
19.30 Wiadomości
20.05 Film fabularny
21.10 „7 dni — świat"
21.40 Sportowa niedziela
22.25 Wiadomości wieczorne
22.40 Kabaretowy rok '89 (3)
PROGRAM II
7.05 „Kaliber 90" — wojsk. mag.
7.35 „Przegląd tygodnia"
8.10 Film dla niesłyszących
9.10 „Jutro Poniedziałek"
9.30 Program lokalny
10.00 CNN — Headline News
10.15 „Santa Barbara" (79, 80)
11.45 „Express Dimanche"
12.00 Program dnia
12.05 Polska Kronika Filmowa
12.15 „Latający doktorzy" (10)
13.00 100 pytań do...
13.45 „Gruszki na wierzbie" — film dok. (1)
14.15 Maciej Niesiołowski — Z batutą i z humorem
14.40 „Gruszki na wierzbie" (2)
15.10 „Podróże w czasie i przestrzeni"
15.35 „Gruszki na wierzbie" (3)
16.05 Program publicystyczny
16.30 „Gruszki na wierzbie" (4)
17.00 Studio sport
17.30 „Bliżej świata"
18.50 Kandydaci na Urząd Prezydenta RP
19.30 Galeria „2" — A. Czeczot
20.00 Przeboje Bogusława Kaczyńskiego
21.00 Wrocław na antenie „Dwójki"
21.30 Panorama dnia
21.45 „Cztery kobiety" (3) — serial
23.05 „Rozmowy bez sekretów"
23.55 Komentarz dnia
PONIEDZIAŁEK 19 XI 1990 r.
PROGRAM I
13.30 Spotkania z literaturą
14.05 Agroszkoła
14.35 Jezyk francuski (10)
15.05 „Sezam'
15.30 Uniwersytet Nauczycielski
15.55 Program dnia
16.00 Wiadomości
16.10 „Video-Top"
16.20 „Luz"
17.15 Teleexpress
17.30 Encyklopedia II wojny
17.55 „10 minut"
18.10 „Rodzina Kanderów" (9)
19.15 Dobranoc
19.30 Wiadomości
20.00 Kandydaci na Urząd Prezydenta RP
20.35 Teatr TV: F. Ziejka — „Traugutt"
22.25 Wiadomości wieczorne"
22.40 „Jazz Jamboree '90"
23.15 Język angielski (5)
PROGRAM II
13.35 „Przegląd prasy"
13.45 Antena „2"
13.55 Uniwersalny kurs j. ang.
14.00 CNN — Headline News
14.15 Magazyn piłkarski
15.00 „Zbliżenia, czyli to i owo o filmie"
15.30 „Szuani" (2) — serial franc.
16.30 „Ojczyzna-polszczyzna"
17.15 „Zamiana" — film USA
16.45 „Widziane z Gdańska"
17.55 Uniwersalny kurs j. ang.
18.00 Program lokalny
18.30 Przegląd PKF
19.00 Program publicystyczny
19.30 Język angielski (5)
20.00 „Auto-moto fan klub"
20.30 Seans filmowy
21.30 Panorama dnia
21.45 Kandydaci na Urząd Prezydenta RP
21.55 Sport
22.55 „Szuani" (2) — serial franc.
23.05 Komentarz dnia
WTOREK 20 XI 1990 r.
PROGRAM I
9.00 Wiadomości poranne
9.10 „Domowe przedszkole"
9.35 „Przyjemne z pożytecznym"
9.55 „Dynastia" (51) — serial USA
12.00 Muzyka
12.30 Film dokumentalny
13.00 Chemia
13.30 Spotkania z literaturą
14.05 Agroszkoła
14.35 Mapa folkloru — Rzeszów
15.05 „Jedwabny szlak" (7)
15.55 Program dnia
16.00 Wiadomości
16.10 „Video-Top"
16.20 „Tik-Tak"
16.50 „Misia Yogi wyprawa po skarby"
17.15 Teleexpress
17.30 „10 minut"
17.40 Tel. Teatr Prozy: W. Łysiak — „Bestseller"
19.15 Dobranoc
19.30 Wiadomości
20.20 Kandydaci na Urząd Prezydenta RP
20.35 „Dynastia" (51) — serial USA
21.25 „Teraz" — tyg. gosp.
21.55 „De Gaulle — nie kończące się wyzwanie" (2) serial franc.
23.10 Wiadomości wieczorne
23.30 Język francuski
PROGRAM II
7.15 Uniwersalny kurs j. ang.
7.20 Magazyn TV Śniadaniowej
8.00 Panorama dnia
8.10 „Ulica Sezamkowa"
9.10 „Santa Barbara" (81) — serial USA
10.00 CNN — Headline News
10.15 Magazyn TV Śniadaniowej
11.00 „Burda" — świat mody
11.15 „Seks nocy letniej" — film USA
12.40 Film dokumentalny
13.15 Program dnia
13.20 „Przegląd prasy"
13.30 „Dookoła świata"
14.00 CNN — Headline News
14.15 „Ekostres" — mag. ekologiczny
14.45 „Z wiatrem i pod wiatr"
15.00 **Film fabularny**
16.00 „Kontakt TV"
17.00 „National Geographic" — serial
17.55 Uniwersalny kurs j. ang.
18.00 Program lokalny
18.30 Modlitwa wieczorna
18.50 Film dokumentalny
19.30 Język angielski (35)
20.00 „Siódemka" w „Dwójce"
20.45 Rzecznik praw obywatelskich
21.30 Panorama dnia
21.45 Kandydaci na Urząd Prezydenta RP
21.55 Sport
22.05 „Seks nocy letniej" — film USA
23.25 Mistrzowie kina współczesnego
23.55 Komentarz dnia
ŚRODA 21 XI 1990 r.
PROGRAM I
8.00 „Dzień dobry"
9.10 „Domowe przedszkole"
9.35 „Hanussen" — film węg.
12.00 Przybysze z Matplanety
12.30 W Europie nowożytnej
13.00 Człowiek i środowisko
13.30 Przeszłość — przyszłość
14.05 Agroszkoła
14.35 Ekonomika dla rolnika
14.45 Chemia bez tajemnic
15.00 Jezyk niemiecki (12)
15.30 Uniwersytet Nauczycielski
15.55 Program dnia
16.00 Wiadomości
16.10 „Video-Top"
16.20 „Sami o sobie"
16.45 „Karino" — serial TP
17.15 Teleexpress
17.30 „System" — publ. międzynar.
17.55 Rolnicze rozmaitości
18.10 Klinika zdrowego człowieka
18.30 Reportaż
18.45 „Jakim prawem"
19.15 Dobranoc
19.30 Wiadomości
20.00 Kandydaci na Urząd Prezydenta RP
20.35 „Hanussen" — film węg.
22.30 „Racje"
23.00 Wiadomości wieczorne
23.20 Język angielski (5)
PROGRAM II
7.15 Uniwersalny kurs j. ang.
7.20 Magazyn TV Śniadaniowej
8.00 Panorama dnia
8.10 „Ulica Sezamkowa"
9.10 „Santa Barbara" (82)
10.00 CNN — Headline News
10.15 Magazyn TV Śniadaniowej
11.00 „Burda" — świat mody
11.15 „Córy słońca" (3)
12.15 Film dokumentalny
13.40 „Express gospodarczy"
14.00 CNN — Headline News
14.15 Program dnia
14.20 „Przegląd prasy"
14.30 Publicystyka
15.00 Film fabularny
16.00 „Kontakt TV"
17.00 „Lekarz domowy" — serial USA
17.55 Uniwersalny kurs j. ang.
18.00 Program lokalny
18.30 „M.A.S.H." — serial USA
19.00 Magazyn „102"
19.30 Język angielski
20.00 Wrocław na antenie „Dwójki"
21.00 „Ze wszystkich stron"
21.30 Panorama dnia
21.45 Kandydaci na Urząd Prezydenta RP
21.55 Sport
22.05 „W labiryncie" — serial TP
22.35 „Telewizja nocą"
23.20 Komentarz dnia
CZWARTEK 22 XI 1990 r.
PROGRAM I
8.00 „Dzień dobry"
9.00 Wiadomości poranne
9.10 „100 lat" — mag. ubezp. społ.
9.20 „Domowe przedszkole"
9.45 „Ulice San Francisco" (11)
10.35 „To się może przydać"
12.00 „Ordy" — serial anim. jap.
12.30 Sylwetki historyczne
13.00 Fizyka
13.30 Teatr TV: A. Fredro — „Pierwsza lepsza"
14.05 Agroszkoła
14.35 „Przez lądy i morza"
15.05 „Kim być?"
15.35 Uniwersytet Nauczycielski
15.55 Program dnia
16.00 Wiadomości
16.10 „Video-Top"
16.20 „Kwant" oraz film z s. „Ordy"
17.15 Teleexpress
17.30 „Spojrzenia"
17.55 „10 minut"
18.10 „Rewizja nadzwyczajna"
18.50 Magazyn katolicki
19.15 Dobranoc
19.30 Wiadomości
20.00 Kandydaci na Urząd Prezydenta RP
21.00 „Ulice San Francisco" (11)
22.00 „Pegaz"
22.30 Wiadomości wieczorne
22.45 „Do utraty tchu" — pr. rozr.
23.20 Język angielski (35)
PROGRAM II
7.15 Uniwersalny kurs j. ang.
7.20 Magazyn TV Śniadaniowej
8.00 Panorama dnia
8.10 „Ulica Sezamkowa"
9.10 „Santa Barbara" (83)
10.00 CNN — Headline News
10.15 Magazyn TV Śniadaniowej
11.00 „Burda" — świat mody
11.15 „Wilcza Góra" — film czech.
12.45 Program dnia
12.50 „Przegląd prasy"
14.00 CNN — Headline News
14.15 Publicystyka
15.00 Film fabularny
16.00 Magazyn krajów nadbałtyckich
17.00 Spotkanie z A. Kaszpirowskim
17.55 Uniwersalny kurs j. ang.
18.00 Program lokalny
18.30 „Cudowne lata" (21)
19.00 Film dokumentalny
19.30 Język niemiecki (5)
20.00 Studio sport
21.00 Ekspres reporterów
21.30 Panorama dnia
21.45 Kandydaci na Urząd Prezydenta RP
21.55 Sport
22.05 Studio Teatralne „Dwójki": A. Strońska — „Przyjechała Żydówka"
23.00 Dialog o Europie Środkowej
23.25 Komentarz dnia

Іх папараць-кветка або ў амерыканскіх беларусаў ● Між Варшавай і Мінскам — водгук на прамову пасла К. Путры ў Сейме ● Заява пасла Яўгена Чыквіна ● У „Прысутнасці" — аб маладзёжным брацтве, БАСе і лёсе студэнтаў-выпускнікоў ● Верш В. Сініцы пра слуцкіх паўстанцаў ● Пад зрокам Захаду — заканчэнне ● Пікет перад польскім консульствам у Мінску.

Двухлітарная крыжаванка

Упоперак: 1) грязь, 3) прылада з зубамі, якая можа быць дзеясловам, 5) паслядоўна счэпленыя металічныя звенні, якімі можна прывязаць карову, 6) цягне за цыцкі, 8) сібірская рака, 10) мама і тата, 12) запірае дзверы, 14) у сярэдзіне тыдня, 15) майстар, які куе, 17) кавалак цэласці, 19) паўднёвае вечназялёнае дрэва, 21) сталярская прылада, 23) загана, недахоп, 24) ніжняя, патоўшчаная частка дрэва, якая прылягае да кораня, 25) часовае карыстанне за плату.

Уніз: 1) валасы пад губамі, 2) я ім, а яны мне, 3) крумкач, 4) напісаны гук, 7) раз'юшанасць, злоснасць, 9) круціцца на шыі, 10) мастацкі стыль XVI—XVIII стагоддзяў, 11) крухмальная страва, 12) яе трэба выканаць або адолець, 13) абразлівыя, грубыя словы, 16) від сухога пячэння, 18) тонкі прут з завостраным канцом, 19) раптоўны страх, перапалох, 20) узор, макет, тып, марка канструкцыі, 21) Урач-лекар або навуковец-вучоны, 22) завадатар банкету. **„ядань“**

Адказ на крыжаванку, змешчаную ў № 40.

Упоперак: плюс, стол, модніца, школа, акула, аглоблі, Парыж, Нарач, магазін, гамак, тыраж, насмарк, мяжа, азот.

Уніз: плюш, смала, санкі, лета, народ, Крапіва, агрызак, алфавіт, ляшчына, фатум, манна, нырка, гром, жарт.

Узнагароды выйгралі: Ёля Мацкевіч з Доўгага Броду і Юрка Грыгарук з Рыгораўцаў.

1		2		3		4
		5				
6	7			8	9	
10		11		12		13
		14				
15	16			17	18	
19		20		21		22
		23				
24				25		

НІЎКА

— *Марыя Іванаўна, а мамантьі таксама ад Чарнобыля вымерлі?..*

Мал. А. Шавеля („Вожык“)

ІНТЭРВ'Ю НА ПТУШЫНЫМ РЫНКУ

— Якая розніца, — спыталі Папугая, паміж птушыным базарам і Птушыным рынкам?

— Прынцыповая, — адказаў Папугай. — На Птушыным базары кожны ведае сабе цану, а на Птушыным рынку кожны ведае, колькі ён каштуе.

* ✲ *

— Колькі ў вас шчупальцаў? — спыталі Спрута.

— А хто яго ведае, — прамармытаў Спрут. — Лепш запытайце камісара Катані.

* ✲ *

— Чаму вы пакідаеце сваіх птушанят? — спыталі Зязюлю.

— Чаму, чаму! Таму, што іх многа, а я адна.

* ✲ *

— Як вы думаеце, адкуль узялася прымаўка „І ваўкі сытыя і авечкі цэлыя“? — спыталі Ваўка.

— Ад бараноў! — адказаў Воўк.

* ✲ *

— Ваш дэвіз? — спыталі Шакала.

— Ад кожнага па меры магчымасцей, кожнаму па мордзе! — адказаў звер.

* ✲ *

— Вы не маглі б да Зайца адносіцца па-чалавечы? — спыталі Ваўка.

— Не, — адказаў драпежнік.

— Чаму?

— А таму, — прахрыпеў Воўк, — што я люблю яго пазверску.

Вадзім Тонкаў

(„Літаратурная газета“)

МУЗЕЙНЫ ФОНД

Грамадскі камітэт пабудовы Музея помнікаў беларускай культуры праводзіць збор грошай на пабудову музея. Ахвяраванні трэба дасылаць на такі адрас:

Bank Spółdzielczy w Hajnówce Nr Konta 905217-1922-132-3.

У замежнай валюце: Narodowy Bank Polski I Oddział w Białymstoku nr rachunku walutowego 5021-24325-152-6787, nr rachunku walutowego w rublach 5021-24325-151-6201.

Жыхары БССР грашовыя ахвяраванні могуць уплачваць на рахунак 141713 у Рэспубліканскім жылсацбанку горада Мінска.

Добраахвотныя ахвяраванні працаўнікоў Чыгуначнага дэпо ў Чаромсе:

3431. Сцяпан Маркевіч — 1000 зл.
3432. Яўген Еўдасюк — 2500 зл.
3433. Уладзіслаў Ефімюк — 2000 зл.
3434. Дзмітры Качко — 1000 зл.
3435. Васіль Ліпінскі — 2000 зл.
3436. Юры Дарашчук — 2000 зл.
3437. Віктар Верамчук — 2000 зл.
3438. Мікалай Рэй — 2000 зл.

ПАДПІШЫЦЕСЯ НА „НІВУ“!

Паведамляем нашых чытачоў, што ў **1991 г. экземпляр „Нівы“ будзе каштаваць 800 зл.** У сувязі з гэтым зменяцца такса-ма кошты падпіскі.

У аддзелах „Рух“ падпіска на І квартал каштуе 10400 зл., а з высылкай за граніцу звычайнай поштай — на 100 прац. даражэй (20.800 зл.). Прымаюць яны падпіску на І квартал 1991 г. да 20 лістапада г.г. Грошы на высылку „Нівы“ за граніцу трэба пералічваць на наступны рахунак.

PBK XIII Oddział Warszawa
Nr 370044-1195-139-11
Centrala Kolportażu Prasy
00-958 W-wa, skr. poczt. 12

Паштовыя аддзяленні прымаюць падпіску на І квартал таксама да 20 лістапада г.г. Кошт квартальнай падпіскі — 16900 зл. (10400 зл. + 6500 зл. за пастаўку).

На „Ніву“ можна таксама падпісацца і ў Беларускім грамадска-культурным таварыстве, якое з'яўляецца выдаўцом нашага тыднёвіка. Грошы на гэтую форму падпіскі трэба пералічваць на рахунак:

NBP O/O Białystok
Nr 5021-3203-132
ZG BTSK, Białystok, ul. Warszawska 11

Па пераводзе просім зазначыць, на які перыяд заключаецца падпіска.

Кошт падпіскі ў заходнія краіны:

— звычайнай поштай — 5 амерыканскіх долараў на квартал (20 ам. дол. на год);

— авіяпоштай: у ЗША і Канаду — 10 ам. дол. на квартал (40 ам. дол. на год); у Аўстралію — 14 ам. дол. на квартал (56 ам. дол. на год).

Кошт падпіскі ў Польшчы — 19500 зл. на квартал (78.000 зл. на год). Змена цаны падпіскі ў БГКТ можа быць выклікана зменай коштаў паштовай перасылкі.

РЭДАКЦЫЯ

Ніва

Орган Галоўнага праўлення Беларускага грамадска-культурнага таварыства. Рэдагуе калектыў: Валянціна Жэшка (карэктар), Віталій Луба (галоўны рэдактар), Міраслава Лукша, Ян Максімюк, Яўгенія Палоцкая (кіраўнік канцылярыі), Уладзіслаў Петрук (мастак), Марыя Федарук (машыністка), Ада Чачуга (адказны сакратар), Яніна Чэрнякевіч (рэдактар „Зоркі“).

„Niwa“
ul. Suraska 1
15-950 Białystok, skr. poczt. 149
tel. 232-41, 210-33.

Wydawca: Białoruskie Towarzystwo Społeczno-Kulturalne 15-062 Białystok, ul. Warszawska 11.

Druk: Białostockie Zakłady Graficzne w Białymstoku.

Warunki prenumeraty

I. Prenumerata pocztowa.

1. Prenumeratę pocztową (z doławą do domu) zamawiać mogą mieszkańcy wsi, osad oraz miasteczek, w których nie ma Oddziałów RSW, a także osoby niepełnosprawne, bez względu na miejsce zamieszkania

2. Wpłaty na tę prenumeratę przyjmują urzędy pocztowe oraz doręczyciele.

3. Podstawowym okresem przyjmowania prenumeraty pocztowej jest kwartał.

4. Termin wpłat na prenumeratę pocztową na I kwartał 1991 r. upływa 20 listopada 1990 r. włącznie.

5. Cena prenumeraty na I kwartał 1991 r. wynosi 10.400 zł + 6.500 zł za doręczenie. W 1991 r. cena 1 egz. wynosić będzie 800 zł.

6. Cena prenumeraty z wysyłką za granicę jest większa o 100% i przyjmowana jest tylko na okresy kwartalne. Wpłaty przyjmuje RSW „Prasa-Książka-Ruch" Centrala Kolportażu Prasy i Wydawnictw Warszawa, ul. Towarowa 28. Nr konta: PBK XIII Oddział Warszawa 370044-1195-139-11.

II. Prenumerata własna — prowadzona przez wydawcę.

Cena 1 egz. wraz z wysyłką wynosi 1.300 zł.

Cena prenumeraty miesięcznej: — grudzień — 6.500 zł.

Cena prenumeraty kwartalnej wynosi 16.900 zł.

Wpłaty przyjmuje Zarząd Główny BTSK, Białystok, ul. Warszawska 11, Nr konta NBP O/O Białystok, 5021-3203-132.

Zam. 1470/90.